

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**IZPOLNJEVANJE MAASTRICHTSKIH
KRITERIJEV IN PREVZEM EVRA**

Ljubljana, april 2007

KLARA ŽUPANC

IZJAVA

Študentka KLARA ŽUPANC izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. BOŠTJANA JAZBECA in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 10.04.2007

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. ZNAČILNOST EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE	2
2.1. Razlaga pojma EMU	2
2.2. Prednosti in slabosti vključevanja v EMU	2
2.3. Faze priključevanja Slovenije EMU	3
2.3.1. Predpristopna faza	3
2.3.2. Faza po pristopu k EU	4
2.3.3. Faza sodelovanja v ERM II	5
2.3.4. Uvedba evra	5
3. POGOJI ZA VSTOP V EU	6
3.1. Predpristopna pogajanja	6
3.2. Katere države	7
4. POGOJI ZA PREVZEM EVRA	10
4.1. Konvergenčna merila za prevzem Evra	11
4.1.1. Nominalni konvergenčni kriteriji	11
4.1.1.1. Inflacija	12
4.1.1.2. Obrestne mere	13
4.1.1.3. Stabilnost tečaja	14
4.1.1.4. Fiskalni kriteriji	14
4.1.2. Realni konvergenčni kriteiji	15
5. DRŽAVE V MEHANIZMU ERM II	16
5.1. Glavne značilnosti ERM II	17
5.2. Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra v Sloveniji	18
5.2.1. Cenovna gibanja	18
5.2.2. Gibanje deviznega tečaja	19
5.2.3. Gibanje dolgoročnih obrestnih mer	21
5.2.4. Fiskalna gibanja	22
5.3. Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra v Litvi	24
5.3.1. Cenovna gibanja	24
5.3.2. Gibanje deviznega tečaja	26
5.3.3. Gibanje dolgoročnih obrestnih mer	27
5.3.4. Fiskalna gibanja	28
5.4. Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra v Estoniji	31
5.4.1. Cenovna gibanja	31
5.4.2. Gibanje deviznega tečaja in dolgoročnih obrestnih mer	32
5.4.3. Fiskalna gibanja	33
6. ZAKAJ SAMO SLOVENIJA ?	34
7. ZAKLJUČEK	37
LITERATURA	38
VIRI	39

1. UVOD

Slovenija se je s članstvom v Evropski uniji odločila za skupno evropsko prihodnost in se s tem zavezala tudi za njeno valuto - evro. Za uvedbo evra mora država, ki je članica Evropske unije, izpolnjevati določene pogoje - imenujejo se konvergenčna ali maastrichtska merila. Ključna značilnost omenjenih meril je stabilnost: država kandidatka mora za prevzem evra izkazati stabilnost javnih financ, stabilnost cen, stabilnost obrestnih mer in stabilnost deviznega tečaja, ki so skupaj odraz stabilnega gospodarstva.

Sodelovanje v ERM II predstavlja izpolnitev enega izmed konvergenčnih kriterijev, ki jih mora vsaka država članica izpolniti preden se lahko vključi v Ekonomsko in monetarno unijo (EMU). Ta kriterij se imenuje stabilnost tečaja nacionalnih valut do evra. S pogajanjem in na podlagi skupnih pogledov o dolgoročni vzdržni vrednosti se določi centralni tečaj evra, ki lahko niha v razponu ± 15 odstotkov. Države članice EU morajo sodelovati najmanj dve leti brez devalvacije svoje valute.

Sedaj v ERM II sodeluje šest držav: Litva, Estonija, Malta, Latvija in Ciper in Slovaška. Vsem državam je skupno, da se že več let trudijo za stabilen devizni tečaj. Slovenija je bila 28. junija 2004 sprejeta v evropski mehanizem deviznih tečajev, kjer se je poleg Estonije in Litve pripravljala na prevzem skupne evropske valute evro. Glede na navedeno se postavlja vprašanje ali so bile države, ki so istočasno vstopile ERM II, pripravljene tudi istočasno prevzeti evro kot skupno valuto.

V tem diplomskem delu bom poskušala prikazati temeljne značilnosti EMU, njenega nastanka, predvsem pa obdobja, ki ga mora preživeti pred dokončnim vstopom v EMU. Poseben poudarek bo na predstavitvi mehanizma ERM II in pripravljenosti Slovenije oziroma na nepripravljenosti Estonije in Litve na prevzem evra kot plačilnega sredstva.

Slovenija je 1. januarja 2007 edina prevzela skupno valuto evro in s tem uspešno zaključila delovanje v ERM II.

2. ZNAČILNOST EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

2.1. Razlaga pojma EMU

Obstajata dva vidika razlage pojma EMU (Žilavec, 2002, str. 629-630):

- Po prvi razlagi pomeni EMU uradno Ekonomsko in monetarno unijo (Economics and Monetary Union). S tem se konkretno misli ekonomska in monetarna unija kot najvišja oblika ekonomske integracije med državami članicami Evropske unije (European Union – v nadaljevanju EU). Ekonomska unija pomeni skupni trg, na katerem velja prosto gibanje blaga, storitev, ljudi in kapitala med državami članicami, ki so se dogovorile za skupno valuto ter skupno centralno banko, skupno monetarno politiko in skupno devizno tečajno politiko. V tem smislu vse članice EU, tudi tiste, ki niso vključene v območje evra, sodelujejo v EMU, saj izpolnjujejo nekatere njene obveznosti (prosti pretok kapitala, neodvisnost centralnih bank, itd.), čeprav evra še niso sprejele kot skupne valute.
- Po drugi razlagi, ki sicer formalno ni natančna, vendar se je uveljavila v praksi in medijih, pa kratico EMU uporabljamo za Evropsko monetarno unijo. Poudarek je tu na vključevanju v evroobmočje, torej na prevzem evra kot skupne valute.

Glavni elementi Evropske monetarne unije (Hirschburber, Jurgen, 1997, str. 23):

- enotna stabilna valuta,
- štiri svoboščine: prosto gibanje blaga in storitev, prosto gibanje ljudi in prost pretok kapitala,
- ureditev in nadzor gospodarskih politik,
- solidni državni proračuni,
- neodvisnost ESCB (European System of Central Banks oz. Evropskega sistema centralnih bank).

2.2. Prednosti in slabosti vključevanja v EMU

Prednosti vključenosti v EMU so (Ferlinc, Ješovnik, 2002, str. 11):

- zmanjšanje izpostavljenosti valutnim tveganjem zaradi trajno fiksnega deviznega tečaja in kasneje uporabe skupne valute,
- zmanjšanje transakcijskih stroškov,

- nižja inflacija, nižje obrestne mere, monetarna stabilnost, večje naložbe in gospodarska rast.

Negativne strani, ki jih prinaša EMU so:

- izguba nacionalne valute,
- izguba monetarne avtonomije,
- izguba deviznega tečaja kot instrumenta za prilagajanje mednarodne konkurenčnosti gospodarstva.

2.3. Faze priključevanja Slovenije EMU

Priprave na uvedbo evra v Sloveniji, kot tudi v drugih državah, ki bodo prevzele evro, lahko razdelimo v naslednje faze¹:

- predpristopna faza,
- faza po pristopu k EU,
- faza sodelovanja v ERM II ter,
- uvedba evra po izpolnitvi vseh zahtevanih konvergenčnih kriterijev.

Slika 1: Predviden potek uvedbe Evra

Vir: Evro, 2007.

2.3.1. Predpristopna faza

Predpristopna faza se je končala 30. aprila 2004. V tem času je bilo potrebno izpolniti kriterije za članstvo v EU, t.i. Kopenhavske kriterije², ki določajo, da država lahko postane članica EU, če izpolnjuje naslednje pogoje:

¹ Prirejeno po Majcen (2002, str. 21) in Uvajanje evra v Sloveniji (2006).

² Evropski svet je na sestanku junija 1993 v Kopenhagnu določil kriterije za ocenjevanje pripravljenosti pridruženih članiz iz Srednje in Vzhodne Evrope za polnopravno članstvo v EU.

- ima stabilne ustanove, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice ter spoštovanje in varstvo manjšin (politični kriteriji),
- ima delujoče tržno gospodarstvo in se je sposobna soočati s konkurenco in tržnimi silami znotraj EU (gospodarski kriteriji) in
- je sposobna prevzeti obveznosti članstva, vključno s privrženostjo ciljem politične, ekonomske in monetarne unije (sposobnost prevzema *acquis*, t.j. pravnega reda Evropske skupnosti).

Iz zadnjega kriterija izhaja, da mora nova država članica EU v poznejši fazi (ko izpolni maastrichtske konvergenčne kriterije), uvesti evro kot svojo valuto.

Pred pristopom k EU je morala Slovenija prevzeti tudi evropske predpise, ki se nanašajo na EMU (t.i. EMU *acquis*). Gre za določbe v zvezi s prostim pretokom kapitala, neodvisnostjo centralne banke, osnovnim ciljem monetarne politike ter prepovedjo financiranja javnega sektorja s strani centralne banke. EMU *acquis* obsega tudi prepoved privilegiranega dostopa javnega sektorja do finančnih institucij. Poleg tega pa je bilo treba zagotoviti zdrav bančni sistem in finančno stabilnost v državi.

2.3.2. Faza po pristopu k EU

Slovenija je od dne pristopa k EU (1. maja 2004) sodelovala v EMU, vendar je imela status države z odstopanjem glede uvedbe evra. Akt o pogojih pristopa v členu 4 določa, da vse nove države članice od dne pristopa sodelujejo v ekonomski in monetarni uniji (EMU) kot države članice z odstopanjem po členu 122 Pogodbe o ustanovitvi Evropske Skupnosti (PES).

Z januarjem 1999 se je oblikovala EMU kot najvišja oblika ekonomske združitve, integracije med državami članicami EU. To pomeni, da vse članice EU, tudi tiste, ki niso del evroobmočja, sodelujejo v EMU, saj izpolnjujejo nekatere obveznosti, ki jih ta zahteva (npr. prost pretok kapitala, neodvisnost centralne banke), četudi še niso sprejele evra kot skupno valuto. Prav tako bodo vse pridružene države že ob vstopu sodelovale v EMU, čeprav bodo pozneje vstopile v evroobmočje. V praksi pogosto napačno interpretiramo kratico EMU kot Evropsko monetarno unijo, ki naj bi pomenila vstopanje v evroobmočje, torej prevzem evra kot skupne valute. V nadaljevanju pojmujeemo EMU kot institucijo, ki odraža stopnjo integriranosti EU, za monetarno unijo oziroma za prehod na skupno valuto pa uporabljamo izraz območja evra (Lavrač, 2002, str. 8).

To pomeni, da so za Slovenijo po pristopu k EU veljale določbe, ki so se nanašale na ekonomsko unijo, ne pa tudi tiste, ki so se nanašale na monetarno unijo. Slovenija je morala upoštevati pravila koordinacije ekonomskih politik in se izogibati čezmernim

javnofinančnim primanjkljajem. Kot članica EU se je morala Slovenija prizadevati za izpolnitev vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra.

Politika deviznega tečaja je bila do pristopa k EU v pristojnosti posamezne države pristopnice, po pristopu k EU pa jo je treba obravnavati kot zadevo skupnega interesa. Do uvedbe evra je monetarna politika v pristojnosti Banke Slovenije.

Banka Slovenije je postala z vstopom v EU del ESCB (ne pa tudi Evrosistema), guverner Banke Slovenije pa je s 1. januarjem 2007 postal član Sveta guvernerjev ECB.

2.3.3. Faza sodelovanja v ERM II

Faza se je začela 28. junija 2004 z vstopom Slovenije v ERM II in je trajala do 1. januarja 2007. Trenutno so v ERM II vključene estonska krona, litovski litas, ciprski funt, latvijski lats, malteška lira in slovaška krona. V ERM II so valute držav članic EU, ki niso uvedle evra in sodelujejo v tem sistemu, vezane na evro, vendar lahko tečaj valute niha znotraj določenega razpona. Sodelovanje v ERM II pomeni vezavo domače valute na evro. Menjalno razmerje med evrom in krajevno valuto mora biti stabilno vsaj dve leti, da država s tem izpolni enega od pogojev za vstop v EMU.

V okviru ERM II se v medsebojnem dogovoru določi centralni tečaj do evra za valuto vsake države članice EU izven evroobmočja, ki sodeluje v ERM II. Standardni razpon nihanja znaša $\pm 15\%$ od centralnega tečaja, lahko pa se dogovori tudi ožji razpon.

Država članica EU, ki ni uvedla evra, se sicer sama odloči o tem, kdaj bo svojo valuto vključila v ta sistem, vendar se to od nje pričakuje. Dvoletno sodelovanje v ERM II, v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez prilagoditve centralnega tečaja navzdol oziroma devalvacije, je eden izmed pogojev za uvedbo evra.

V tej fazi se samostojnost monetarne politike zmanjša. Politika deviznega tečaja je osredotočena na stabilnost tečaja glede na evro.

2.3.4. Uvedba evra

Zadnjo fazo predstavlja uvedba evra po izpolnitvi zahtevanih konvergenčnih kriterijev.

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev ocenjujeta Evropska komisija in Evropska centralna banka v konvergenčnih poročilih najmanj enkrat na vsaki dve leti ali na zahtevo države članice EU, ki še ni uvedla evra.

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev sta 16. maja 2006 Evropska centralna banka in Evropska komisija, z objavo konvergenčnih poročil, ocenili kot uspešno. Kriterij stabilnosti deviznega tečaja, t.j. sodelovanje v ERM II najmanj dve leti v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez devalvacije valute, je Slovenija izpolnila po preteku dveh let, 28. junija 2006.

Svet EU v sestavi finančnih ministrov nato na predlog Evropske komisije po posvetovanju z Evropskim parlamentom in po razpravi v Evropskem svetu s kvalificirano večino odloči, ali določena država članica izpolnjuje potrebne pogoje za uvedbo evra. Svet EU je 11. julija 2007 sprejel odločitev, da Slovenija uvede evro 1. januarja 2007.

Banka Slovenije je postala del Evrosistema in prenesla pristojnost glede vodenja monetarne politike na Evrosistem. Guverner Banke Slovenije pa je postal član Sveta ECB. Euro je uveden kot zakonito plačilno sredstvo, ki je zamenjal tolar po tečaju zamenjave (1 EUR = 239,640 SIT).

3. POGOJI ZA VSTOP V EU

3.1. Predpristopna pogajanja

Republika Slovenija je v strateških razvojnih dokumentih in na najvišji politični ravni izrazila svojo pripravljenost in cilj postati polnopravna članica Evropske unije. Kot nakazujejo najpomembnejši razvojni dokumenti (Strategija gospodarskega razvoja, Strategija ekonomskih odnosov s tujino, Strategija povečevanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije), je optimalni dolgoročni razvoj slovenskega gospodarstva neločljivo povezan s polnopravnim članstvom Slovenije v EU.

Od razglasitve samostojnosti je Vlada Republike Slovenije v svoji zunanji politiki dosledno poudarjala, da je vključitev v Evropsko unijo njena prednostna naloga. Leto pozneje, to je leta 1992, je zaprosila za sklenitev evropskega sporazuma in za podporo pri prestrukturiranju in konsolidaciji slovenskega gospodarstva. Ko je leta 1993 začel veljati sporazum o sodelovanju z Evropsko unijo, je slovenska vlada zaprosila za začetek pogajanj o sklenitvi evropskega sporazuma. Sporazum je bil podpisan 10. junija 1996, ko je Vlada RS tudi formalno zaprosila za članstvo v Uniji. Meseca maja 1997 je Slovenija sprejela izhodišča strategije pristopa k Uniji, v katerih je potrdila željo postati njena polnopravna članica. Slovenija in Unija sta 11. novembra 1996 podpisali začasni sporazum o trgovini, ki velja od 1. januarja 1997. Z njim je začel veljati trgovinski del sporazuma o pridružitvi, ki določa območje proste trgovine med Slovenijo in petnajsterico. 16. julija 1997 je

Evropska komisija predstavila mnenje o državah kandidatkah za vstop v EU. Ker je bilo mnenje o Sloveniji ugodno, je bila decembra 1997 uvrščena v prvi krog držav za začetek pogajanj, ki so se 31. marca 1998 tudi uradno začela. (Mnenje komisije o prošnji Slovenije za članstvo v Evropski uniji, 2000, str. 7).

3.2. Katere države³

Evropska unija je rezultat trdega dela ljudi, ki so si prizadevali za združeno Evropo. Oblikovala je skupno valuto in dinamični skupni trg, v katerem obstaja prost pretok storitev, blaga, kapitala in ljudi. Evropska unija se je gradila postopoma.

Prvi koraki k evropski integraciji so bili storjeni leta 1951 v Parizu, ko je šest držav: Belgija, Italija, Francija, Luksemburg, Nizozemska in Zvezna republika Nemčija, podpisalo Pogodbo o Evropski skupnosti za premog in jeklo. Leta 1957 je teh šest držav članic v Rimu podpisalo Pogodbo o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (Rimska pogodba), s katero so bile ustanovljene tudi institucije in organi ter določeni postopki odločanja, preko katerih države članice uresničujejo svoje skupne interese. Evropska skupnost za jedrsko energijo je bila ustanovljena v Rimu, sočasno z ustanovitvijo Evropske gospodarske skupnosti. Ustanovilo jo je šest držav članic. Leta 1965 so države članice v Bruslju podpisale Pogodbo o združitvi, s katero je prišlo do združitve organov odločanja Evropske skupnosti za premog in jeklo z organi Evropske gospodarske skupnosti in Evropske skupnosti za jedrsko energijo v enotne organe, ki so odločitve sprejemali za vse tri skupnosti oziroma za Evropske skupnosti. Leta 1968 je bila ustanovljena Carinska unija. Pomenila je odpravo carin pri medsebojnem trgovanju med državami članicami ter uvedbo enotne carinske tarife pri trgovanju s tretjimi državami.

Danska, Irska in Velika Britanija (prva širitev) so se skupnostim pridružile leta 1973. Za pridružitve se je pogajala tudi Norveška, vendar so bili izidi referendumov negativni.

Šest let kasneje je bil ustanovljen Evropski monetarni sistem, katerega namen je bil prispevati k stabilizaciji menjalniških tečajev ter s tem posledično k večji gospodarski stabilizaciji. Ustanovilo ga je devet držav, članic Evropskih skupnosti. Z ustanovitvijo Evropskega monetarnega sistema je bila uvedena tudi Evropska valutna enota, ECU, ki je pomenila standardno košarico valut držav članic pred uvedbo evra.

Devetim državam članicam se je leta 1981 pridružila še Grčija (druga širitev), ter pet let kasneje, leta 1986 še Portugalska in Španija (tretja širitev). Motivi novih držav članic za vstop v skupnost so bili predvsem gospodarske narave.

³ Povzeto po: Osnovne informacije o evru, 2007.

Začetek procesa ukinjanja notranjih meja med državami pristopnicami je predstavljal Schengenski sporazum, ki so ga leta 1985 v mestu Schengen, Luksemburg, podpisale Francija, Zvezna republika Nemčija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg. Ostale države, razen Velike Britanije so sporazum podpisale šele leta 1996. Islandija in Norveška pa sta pridobili status pridruženih članic.

Leta 1986 v Luksemburgu so države članice podpisale Enotni evropski akt (temelj za ustanovitev skupnega notranjega trga), ki je predstavljal dopolnitve in spremembe pogodbe o Evropski gospodarski skupnosti. Cilj Enotnega evropskega trga je bil vzpostaviti evropski notranji trg, ki naj bi se oblikoval kot prostor brez notranjih meja, kjer je omogočeno prosto gibanje blaga, oseb, kapitala in storitev.

Pogodba o evropski uniji je bila podpisana leta 1992, Maastrichtska pogodba, ki je začela veljati leto zatem, in sicer leta 1993. Predstavlja najobsežnejšo revizijo ustanovitvenih pogodb kot tudi načrt za vzpostavitev gospodarske, denarne in politične unije. S podpisom te pogodbe je bila ustanovljena Evropska unija.

Leta 1995 so se Evropski uniji pridružile še tri nove članice, Avstrija, Finska in Švedska (četrti širitev). Z njihovo pridružitvijo Evropska unija postane petnajsterica.

Leta 1997 je bila v Amsterdamu podpisana Amsterdamska pogodba, ki je pomenila nadgradnjo Maastrichtske pogodbe, predvsem na področju skupne zunanje in varnostne politike ter sodelovanja na področju pravosodja in notranjih zadev. Glavne naloge Evropske unije, vezane na to pogodbo so bile predvsem: ureditev državljanskih pravic, varstvo okolja, utrjevanje skupnega trga, odpravo ovir za prosto gibanje, okrepitev mednarodnega položaja Evropske unije, ter vzpostavitev institucionalne strukture, ki bo omogočala prihodnje širitve.

Leta 1997 je Evropska komisija sprejela Agendo 2000, leta 1999 pa je bila potrjena v Berlinu, na evropskem vrhu. Agenda 2000 zajema paket reform, vezanih na vse večje zahteve po enakih možnostih ter boljši kakovosti življenja državljanov, učinkovitejšem varstvu okolja, večji izbiri visoko kakovostne in varne hrane ter učinkovitem in odgovornem gospodarjenju s finančnimi sredstvi Evropske unije. Prav tako so bili v njej opredeljeni okvirji prihodnjega razvoja unije, institucionalno preoblikovanje, politike za prihodnje tisočletje, finančni sveženj za obdobje 2000-2006.

Leta 1999 je bil uveden evro, na osnovi Maastrichtske pogodbe, ki je določila dokončni načrt za uveljavitev Evropske monetarne unije ter skupne valute. Evro je bil uveden na podlagi nepreklicno fiksiranih menjalnih tečajev. Avstrija, Nemčija, Italija, Francija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Irska, Španija, Finska in Portugalska, ter leta 2001 še Grčija so se tako odrekle samostojnemu vodenju monetarne politike (Žilavec, 2002, str. 632).

Leta 1999 je v Frankfurtu začela delovati Evropska centralna banka.

Leta 2001 je bila v Nici podpisana Pogodba iz Nice, kot rezultat medvladne konference, katere namen je bil priprava unije na širitev kot tudi dopolnitev ustanovitvenih pogodb.

Leta 2003 je med neformalnim zasedanjem Evropskega sveta v Atenah, deset držav pristopnic podpisalo pristopne pogodbe.

Leta 2004 se je prvega maja Evropski uniji priključilo deset, najboljše pripravljenih kandidat, in sicer: Češka, Estonija, Ciper, Litva, Latvija, Madžarska, Malta, Slovenija, Poljska in Slovaška. S tem korakom je Evropska unija postala petindvajseterica.

Leta 2007 sta se Evropski uniji priključili še Bolgarija in Romunija.

Slika 2: Države članice in kandidatke Evropske unije

- Države kandidatke
- Države članice

Vir: European countries, 2006.

4. POGOJI ZA PREVZEM EVRA⁴

Evro je skupna valuta Evropske unije, ki jo je do sedaj uvedlo 13 držav članic EU. Te države so izpolnile pogoje, zahtevane za uvedbo evra, in tvorijo t.i. evroobmočje. V letu 2007 je evro uvedla samo Slovenija, Litva in Estonija pa bosta morali zaradi neizpolnjevanja vseh kriterijev še počakati. Evropska komisija o stanju praktičnih priprav za širitev evroobmočja navaja ciljne datume, navedene v Tabeli 1.

Tabela 1: Ciljni datumi uvedbe Evra

Estonija	1.1.2008
Ciper	1.1.2008
Latvija	1.1.2008
Malta	1.1.2008
Slovaška	1.1.2009
Litva	1.1.2009
Madžarska	1.1.2010
Česka	preliminarni datum 1.1.2010
Poljska	1.1.2011
Švedska	ni podatka

Vir: Informacije o uvedbi evra v Sloveniji, 2006.

Države članice, ki so evro že uvedle, so to storile po enem samem, madridskem scenariju, s prehodnim obdobjem. Ime madridski je dobil po mestu, kjer je Evropski Svet sprejel odločitev o njem. Prehodno obdobje je tedaj narekovala zlasti okoliščina, da je bil evro najprej uveden kot knjižni denar in šele kasneje tudi v obliki bankovcev in kovancev. Prehodno obdobje je datumsko določalo čas za tiskanje evro bankovcev in kovanje evro kovancev ter za logistične priprave zamenjave gotovine. Začelo se je 1. januarja 1999 in končalo 31. decembra 2001. Države članice, ki bodo evro prevzemale odslej, se bodo lahko odločale med več različnimi scenariji.

Tudi v prihodnosti bodo lahko države članice uvedle po tradicionalnem madridskem scenariju, to je "s prehodnim obdobjem", le da ne bo datumsko določeno. Dolžina prehodnega obdobja se bo lahko med posameznimi državami članicami razlikovala, vendar naj ne bi bila daljša od treh let. V tem scenariju se v prehodnem obdobju v domačem plačilnem prometu uporabljata dve valuti – dotedanja nacionalna in evro.

⁴ Povzeto po: Evro, 2007.

Države članice se lahko odločijo za scenarij takojšnje uvedbe. Izraz v uporabi za ta scenarij je "veliki pok". Po tem scenariju bi prehodno obdobje trajalo samo eno "logično sekundo". Posledično sprejetje evra kot valute zadevne države in uvedba evro bankovcev in evro kovancev po tem scenariju potekata istočasno.

Nazadnje lahko države članice izberejo scenarij "velikega poka" v kombinaciji z obdobjem "postopnega ugašanja (phasing out)". Ta scenarij predvideva takojšnjo uvedbo evra z možnostjo uporabe nacionalne valute v določenih pravnih instrumentih (računi, poslovne knjige,...) v omejenem obdobju, ki naj ne bi bilo daljše od enega leta. V tem scenariju se v domačem plačilnem prometu od uvedbe evra naprej uporablja samo ena valuta – evro.

4.1. Konvergenčna merila za prevzem Evra

Da lahko država članica Evropske unije postane del območja evra in uvede evro, mora izpolniti dva pogoja - uskladiti nacionalno zakonodajo s Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti, Statutom ECB in ESCB ter izpolniti t.i. konvergenčna merila. Merila, s katerimi se ugotavlja gospodarska in pravna konvergenca med državami članicami, so bila določena z Maastrichtsko pogodbo leta 1992, zato jih pogosto imenujemo tudi maastrichtska merila.

Poznamo nominalno in realno konvergenco. Nominalna konvergenca predstavlja zmanjšanje razlik v makroekonomskih parametrih, kot so inflacija, obrestna mera, proračunski primanjkljaj in gibanje deviznega tečaja. Realna konvergenca pa predstavlja v splošnem procese izenačevanja ravni cen in dohodkov na podlagi gospodarske rasti in produktivnosti (Jazbec, 2004, str. 128).

4.1.1. Nominalni konvergenčni kriteriji

Konvergenčni kriteriji se nanašajo na doseganje:

- nizke stopnje inflacije,
- zdravih javnih financ,
- nizke stopnje obrestne mere,
- stabilnih tečajev valut.

Čeprav imamo formalno opraviti le s štirimi konvergenčnimi kriteriji, katerih izpolnjevanje je pogoj za priključitev EMU, vsebinsko obstaja pet kriterijev. Kriterij javnofinančnega položaja je namreč dvojen: deli se na merili višine proračunskega primanjkljaja in višine javnega dolga. Zato maastrichtski kriteriji predstavljajo kvantificirane minimalne zahteve

glede stabilnosti pri vodenju denarne, tečajne in fiskalne politike držav članic EU, ki omogočajo (Jazbec, 2004, str. 127):

- določanje meril za vključitev v EMU,
- selekcijo med kandidatki za priključitev EMU in
- zagotavljanje stabilnosti skupne evropske valute.

Maastrichtske kriterije delimo na ekonomske in pravne (Program vstopa v ERM II in prevzem evra, 2003, str. 25). Ekonomski so štirje:

- Nizka stopnja inflacije: Stopnja inflacije ne sme za več kot 1,5 odstotnih točk presegati povprečja stopnje inflacije treh držav članic, ki so dosegle najboljše rezultate glede stabilnosti cen.
- Primerljivost obrestnih mer: Dolgoročne obrestne mere ne smejo presegati povprečja obrestnih mer treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki.
- Stabilen tečaj med domačo valuto in evrom: Spoštovanje normalnih mej nihanja ($\pm 15\%$) predvidenih z mehanizmom deviznih tečajev ERM II, vsaj dve leti, brez devalvacije valute.
- Vzdržni položaj javnih financ:
 - Javno-finančni primanjkljaj ne sme presegati 3% BDP, razen, če je to razmerje znatno in neprestano upadalo ter doseglo raven blizu referenčne vrednosti ali, v drugem primeru, je prekoračitev referenčne vrednosti samo izjemna in začasna ter razmerje ostaja blizu referenčne vrednosti.
 - Javni dolg ne sme presegati 60% BDP, razen, če se to razmerje zadostno zmanjšuje in z zadovoljivo hitrostjo dosega referenčno vrednost.

Pravni Maastrichtski kriterij:

Skladnost pravnih redov držav članic, zlasti predpisov, ki se nanašajo na centralne banke, z določili členov 108 in 109 Pogodbe in s Statutom ESCB.

4.1.1.1. Inflacija

Inflacija se meri na podlagi indeksa HICP (Harmonized Index of Consumer Prices)⁵, ki je bil razvit za namene ocenjevanja konvergence stabilnosti cen na primerljivi osnovi.

⁵ Kot glavni kazalec splošne ravni cen oz. merilo inflacije vse od leta 1998 v Sloveniji uporabljamo indeks cen življenjskih potrebščin, medtem ko za mednarodne primerjave z drugimi državami EU SURS od leta 2001 izračunava tudi harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin. Za spremljanje spreminjanja cen in zagotavljanje cenovne stabilnosti na območju EU je Eurostat razvil in začel uporabljati harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (HICP). Sprejetje Maastrichtskega sporazuma leta 1991, ki je formalno opredelil

ECB v zadnjem konvergenčnem poročilu navaja, da je bila v zvezi s „povprečno stopnjo inflacije, zabeleženo v enem letu pred pregledom“, stopnja inflacije izračunana z uporabo zadnjih razpoložljivih podatkov o spremembi 12-mesečnega povprečja indeksa HICP v zadnjih 12 mesecih. Tako je referenčno obdobje za stopnjo inflacije v zadnjem poročilu od novembra 2005 do oktobra 2006. Za opredelitev pojma „največ treh držav članic z najboljšimi doseženimi rezultati glede stabilnosti cen“, ki se uporablja za določanje referenčne vrednosti, je bilo uporabljeno netehtano aritmetično povprečje stopenj inflacije v naslednjih treh državah EU z najnižjo stopnjo inflacije: Poljska (1,2%), Finska (1,2%) in Švedska (1,5%). Tako je povprečna stopnja 1,3% in ko se k temu prišteje 1,5 odstotne točke, znaša referenčna vrednost 2,8%.

Za podrobnejši pregled trajnosti cenovnih gibanj je povprečna stopnja inflacije po HICP v 12-mesečnem referenčnem obdobju od novembra 2005 do oktobra 2006 ocenjena glede na ekonomsko uspešnost države članice pri doseganju cenovne stabilnosti v zadnjih desetih letih. Pri tem je posebna pozornost posvečena usmeritvi denarne politike, zlasti vprašanju, ali so si denarne oblasti prizadevale predvsem za doseganje in ohranjanje cenovne stabilnosti, ter vprašanju, ali so tudi druga področja gospodarske politike prispevala k doseganju tega cilja. Poleg tega so upoštevani tudi vplivi makroekonomskega okolja na doseganje cenovne stabilnosti. Cenovna gibanja so ocenjena glede na ponudbo in povpraševanje, pri čemer so med drugim podrobneje obravnavani dejavniki, ki vplivajo na stroške dela na enoto proizvoda in na uvozne cene. Kot zadnje so bila upoštevana gibanja drugih pomembnih cenovnih indeksov (npr. HICP brez nepredelane hrane in energentov, nacionalni indeks cen življenjskih potrebščin (CPI), indeks cen življenjskih potrebščin brez sprememb v neto posrednih davkih, deflator zasebne potrošnje, deflator BDP in cene pri proizvajalcih).

Z vidika prihodnjih gibanj so možna inflacijska gibanja v prihodnjih letih ter napovedi najpomembnejših mednarodnih organizacij in tržnih udeležencev. Obravnavani so tudi strukturni vidiki, ki so pomembni za ohranjanje ugodnega okolja za stabilnost cen po sprejemu evra.

4.1.1.2. Obrestne mere

Maastrichtski kriteriji določajo dovoljeno odstopanje dolgoročnih obrestnih mer od povprečja treh držav z najnižjimi stopnjami inflacije. Višina obrestne mere kaže na zaupanje investitorjev v finančne instrumente in hkrati odraža njihova inflacijska

potrebo po spremljanju gibanja cen ne samo v posameznih državah, ampak tudi na celotnem območju EU, je narekovalo oblikovanje indeksa, ki zagotavlja enotno metodološko osnovo za takšno spremljanje cen. CPI (indeks cen življenjskih potrebščin) in HICP se med seboj razlikujeta glede zajetja izdatkov, ki se odraža predvsem v različni ponderacijski shemi, lahko pa tudi v različnem zajetju izdelkov. Razlike med obema indeksoma v preteklih treh letih v Sloveniji so bile največje pri mesečnih indeksih, pri dolgoročnih kazalcih pa so ostale neznatne.

pričakovanja. Izbor referenčne obrestne mere državnih obveznic je v državah s slabo likvidnim trgom državnih vrednostnih papirjev precej težaven, saj obrestne mere zaradi relativno majhnih obsegov primarnih izdaj in posledično nizkega obsega tržne kapitalizacije ne odražajo nujno pravega zaupanja oziroma pričakovanj investitorjev.

Za opredelitev pojma „največ treh držav članic z najboljšimi doseženimi rezultati glede stabilnosti cen”, ki se uporablja za določanje referenčne vrednosti, se je uporabilo netehtano aritmetično povprečje dolgoročnih obrestnih mer v istih treh državah, ki so bile uporabljene za izračun referenčne vrednosti pri merilu cenovne stabilnosti. V referenčnem obdobju, so dolgoročne obrestne mere teh treh držav znašale 3,7% (Švedska), 3,7% (Finska) in 5,2% (Poljska). Tako je povprečna obrestna mera 4,2% in ko se k temu prištejeta še 2 odstotni točki, znaša referenčna vrednost 6,2%.

4.1.1.3. Stabilnost tečaja

ECB v zvezi s stabilnostjo deviznega tečaja preuči, ali je država v ERM II (ki je januarja 1999 nasledil ERM) vsaj dve leti pred pregledom konvergence sodelovala brez hujših napetosti, predvsem brez devalvacije glede na evro. Če je obdobje delovanja krajše, se ocenijo gibanja tečaja v dveletnem referenčnem obdobju, enako kot v prejšnjih poročilih. Pregled stabilnosti tečaja do evra se podobno kot v preteklosti osredotoča na to, ali je tečaj blizu centralne paritete v ERM II, upošteva dejavnike, ki bi lahko privedli do apreciacije. Pri tem širina razpona nihanja v ERM II ne posega v oceno merila stabilnosti deviznega tečaja.

Poleg tega se vprašanje odsotnosti „hujših napetosti” na splošno obravnava: i) s pregledom odmika tečaja od centralne paritete v ERM II glede na evro; (ii) z uporabo kazalnikov, kot so nihanja deviznega tečaja do evra in njegovega trendnega gibanja, in razlike v kratkoročnih obrestnih merah v primerjavi z evroobmočjem in njihova gibanja ter (iii) s preučitvijo vloge, ki jo imajo posegi na deviznem trgu.

4.1.1.4. Fiskalni kriteriji

Delovanje nacionalnih fiskalnih politik, ki lahko omejujejo ali odpravljajo posledice asimetričnih šokov, je v EMU omejeno s fiskalnimi kriteriji, ki se nanašajo na obseg proračunskega primanjkljaja in javnega dolga, ter z izvajanjem določil pakta o rasti in stabilnosti.

ECB za namene pregleda konvergence izrazi svoje mnenje o fiskalnih gibanjih. ECB pri vprašanju trajnosti preverja ključne kazalnike fiskalnih gibanj od leta 1996 do leta 2006,

upošteva obete glede gibanja javnih financ in izzive zanje ter podrobno preuči povezave med gibanjem primanjkljaja in dolga.

V zvezi z vzdržnostjo javnih financ se rezultat v referenčnem letu pregleda z vidika uspešnosti države članice v zadnjih desetih letih. Kot izhodišče obravnavamo gibanje deleža javnega dolga v tem obdobju ter dejavnike, ki so vplivali nanj, tj. razliko med nominalno rastjo BDP in obrestnimi merami, primarni saldo ter prilagoditev med primanjkljajem in dolgom. Ta pregled daje dodatne informacije o tem, v kolikšni meri je makroekonomsko okolje, zlasti kombinacija rasti in obrestnih mer, vplivalo na dinamiko dolga. Zagotovi lahko tudi dodatne informacije o vplivu prizadevanj za fiskalno konsolidacijo, ki se kažejo v primarnem saldu, ter vlogi, ki jo imajo posebni dejavniki, zajeti v prilagoditvi med primanjkljajem in dolgom. Ob tem obravnavamo tudi strukturo javnega dolga s posebnim poudarkom na deležu kratkoročnega dolga in dolga v tuji valuti ter njenem gibanju. Primerjava teh deležev s trenutnim javnim dolgom izpostavi občutljivost javnofinančnega salda na spremembe deviznih tečajev in obrestnih mer.

Naslednji korak je preučitev gibanja deleža primanjkljaja. Pri tem je priporočljivo upoštevati dejstvo, da na spremembo letnega deleža primanjkljaja v državi običajno vplivajo številni povezani dejavniki. Ti so pogosto razdeljeni na „ciklične učinke”, ki odražajo reakcijo primanjkljaja na spremembe v gospodarskem ciklu, in „neciklične učinke”, ki pogosto odražajo strukturne ali stalne prilagoditve fiskalne politike. Neciklični učinki niso nujno samo odraz strukturnih sprememb v javnofinančnem položaju, saj zajemajo tudi vpliv ukrepov politike in posebnih dejavnikov, ki imajo samo začasen učinek na javnofinančni saldo. Podrobneje so obravnavana še pretekla gibanja javnofinančnih odhodkov in prihodkov, opisana pa so tudi širša področja, kjer je potrebna konsolidacija.

4.1.2. Realni konvergenčni kriteji

Realna konvergenca ni neposredno omenjena v nobenem od dokumentov EMU kot kriterij za vstop v denarno unijo. To pomeni, da realna konvergenca ni formalni pogoj za vstop v EMU, tako kot je izpolnjevanje vnaprej določenih nominalnih konvergenčnih kriterijev. Maastrichtska pogodba sicer posredno omenja potrebo po ekonomski in socialni koheziji, ki naj bi sčasoma odpravila razlike med državami in regijami. Zahtevo po izpolnjevanju kriterijev relane konvergenca ob sočasnem doseganju nominalne konvergenca pa je moč razbrati iz govorov visokih predstavnikov ECB (Delakorda, 2003, str. 25).

Realna konvergenca je razdeljena na dohodkovno in strukturno konvergenco. Dohodkovna raven se nanaša na raven BDP na prebivalca, strukturna pa zajema reforme institucionalnega okvira, v katerem posluje gospodarstvo. Realna dohodkovna in strukturna konvergenca sta močno povezani, strukturno konvergenco in institucionalne reforme lahko obravnavamo kot podlago bolj ugodnega poslovnega okolja in učinkovitejše

alokacije finančnih sredstev v prihodnosti, medtem ko realno konvergenco običajno merimo z BDP na prebivalca, kar je tudi pokazatelj razvitosti države.

Realna konvergenca Slovenije znotraj EU temelji predvsem na razvojnih politikah spodbujanja konkurenčnosti, razvoja podjetništva, malih in velikih podjetjih in večje vloge privabljanja tujega razvojnega kapitala. Podpirala jo bo razvojno naravnana javnofinančna politika in nadaljevanje strukturnih reform. Slovenija bo zagotovila vse pogoje za čimbolj učinkovito črpanje evropskih strukturnih in kohezijskih skladov (Strategija razvoja Slovenije, 2005, str. 34).

5. DRŽAVE V MEHANIZMU ERM II

Evropski monetarni sistem (EMS) je bil ustanovljen 13. marca 1979 na pobudo takratnih članic EU (Velika Britanija, Francija, Nemčija; Luksemburg, Nizozemska, Belgija, Italija, Irska, Danska). Namen EMS je bil zmanjšati nihanja menjalnih tečajev med valutami držav članic. EMS je temeljil na:

- mehanizmu deviznih tečajev- ERM (Exchange Rate Mechanism),
- skupni evropski denarni enoti ECU (European Currency Unit),
- kreditnih mehanizmih.

V mehanizmu deviznih tečajev je sodelovalo osem valut. Njegovo zgodovino lahko razdelimo na tri obdobja (Kowalewski, 2004, str. 36):

- obdobje je trajalo do leta 1983. Zanj so bile značilne pogoste devalvacije in pomanjkanje kredibilnosti.
- obdobje je potekalo med letoma 1983 in 1993. Čeprav so bile tudi v tem obdobju spremembe centralnih paritet potrebne, le-te niso bile tako pogoste kot v prvem obdobju. Dobro delovanje sistema je vzpodbudilo politike k novim korakom nasproti monetarne unije. V tem obdobju so se v ERM vključile tudi Španija, Velika Britanija in Portugalska. Obdobje se je končalo z valutno krizo in nastalo situacijo v kateri si države sočasno prizadevajo slediti neodvisni monetarni politiki, ohraniti fiksni devizni tečaj in zagotavljati popolno mobilnost kapitala, kar pa je bilo nemogoče. Krize in špekulativni napadi so prisilili Italijo in Veliko Britanijo, da sta izstopili iz ERM, Španija, Portugalska in Irska so bile prisiljene k devalvaciji njihovih valut.
- Zadnje obdobje se je začelo leta 1993 z razširitvijo tečajnega koridorja iz $\pm 2,25\%$ na $\pm 15\%$. Za obdobje je značilna makroekonomska stabilnost in strukturne

reformne. Sistemu so se pridružile še Avstrije, Finska in kot zadnja Grčija, Italija se je vrnila v sistem. Spremembe centralnih paritet so bile vse bolj redke.

Januarja 1999 je prišlo do prevzema skupne valute. Multilateralni sistem ERM je nadomestil bilateralni sistem ERM II, katerega članici sta postali Danska in Grčija, ki pa je sistem zapustila 2001, ko je prevzela evro. ERM II deluje kot sistem za uravnavanje deviznih tečajev med valutami držav prestopnic, ki sodelujejo v mehanizmu in evrom, ki igra vlogo konvergenčnega merila za pridružitvev evroobmočje. 27. junija 2004 so se Danski pridružile še Slovenija, Litva in Estonija. Postopek pogajanj za vstop v ERM II je bil zaupen. V pogajanjih so bili določeni centralni devizni tečaji in obvezni interventni tečaji. Maja 2005 so v ERM II uradno vstopile uradno še tri nove članice EU in sicer Latvija, Malta in Ciper.

5.1. Glavne značilnosti ERM II

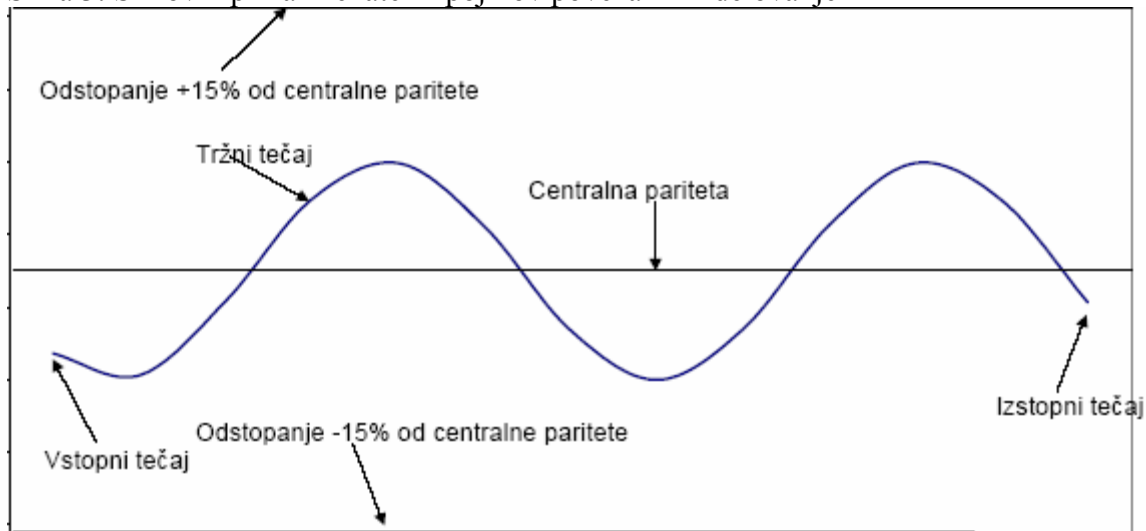
Glavna značilnost sistema ERM II je vezava domače valute na evro ob paritetni vrednosti z mejo petnajst odstotkov nad in pod centralnim tečajem (glej Slika 3, str. 18). Odločitve o določitvi centralne paritete nacionalne valute proti evru ni mogoče vnaprej in enostransko objaviti. Odločitev sprejmejo v medsebojnem dogovoru ministri držav območja evra, ECB in ministri ter guvernerji centralnih bank držav članic zunaj evroobmočja, ki sodelujejo v ERM II, in sicer po posvetovanju Ekonomsko-finančnega odbora. Postopek upošteva tudi Evropsko komisijo ter Ekonomski in finančni odbor. Ministri in guvernerji centralnih bank članic, ki ne sodelujejo v ERM II, so udeleženi v postopku, vendar brez pravice do glasovanja. Vse stranke medsebojnega sporazuma imajo pavico sprožiti postopek za vnovično obravnavo in postavitve centralne paritete. V idealnih razmerah bi centralni tečaj bil tudi tečaj ob vstopu v evroobmočje (Attila, 2003, str. 3).

Eden izmed pogojev za uvedbo evra je dvoletno sodelovanje v EMR2, v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez prilagoditve centralnega tečaja navzdol (devalvacija). S tem država izpolni enega od konvergenčnih kriterijev in sicer stabilnost deviznega tečaja. Ko država izpolni še ostale zahtevane konvergenčne kriterije (nizka stopnja inflacije in nizke dolgoročne obrestne mere), lahko uvede evro kot svojo valuto (Majcen, 2002, str. 20).

Če bi devizni tečaj presegel spodnjo oziroma zgornjo dogovorjeno mejo, mora ECB zagotoviti pomoč v obliki tečajne intervencije, ki je praviloma neomejena, če s tem ne ogroža cenovne stabilnosti države članice ERM II ali cenovne stabilnosti evroobmočja. Pri tem je treba upoštevati tudi ostale odločujoče dejavnike, predvsem tiste, ki vplivajo na kredibilno delovanje ERM II. Medsebojno sodelovanje pri obrambi tečaja določene valute se lahko izvaja že pred dosegom spodnje ali zgornje meje. Država članica, ki zaprosi za

vstop v ERM II, lahko zahteva uradno dogovorjeni razpon nihanja, ožji od standardnega, ki je načeloma podprt z avtomatično intervencijo in financiranjem (Uresničevanje kratkoročnih usmeritev denarne politike, 2003).

Slika 3: Slikovni prikaz nekaterih pojmov povezanih z delovanjem ERM II

Vir: Program vstopa v ERM II in prevzem evra, 2003.

V ERM II so valute držav članic EU, ki niso uvedle evra in sodelujejo v tem sistemu, vezane na evro, vendar lahko tečaj valute niha znotraj določenega razpona. Trenutno so v ERM II vključene estonska krona, litovski litas, ciprski funt, latvijski lats, malteška lira in slovaška krona. (Sodelovanje v ERM II, 2006).

5.2. Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra v Sloveniji⁶

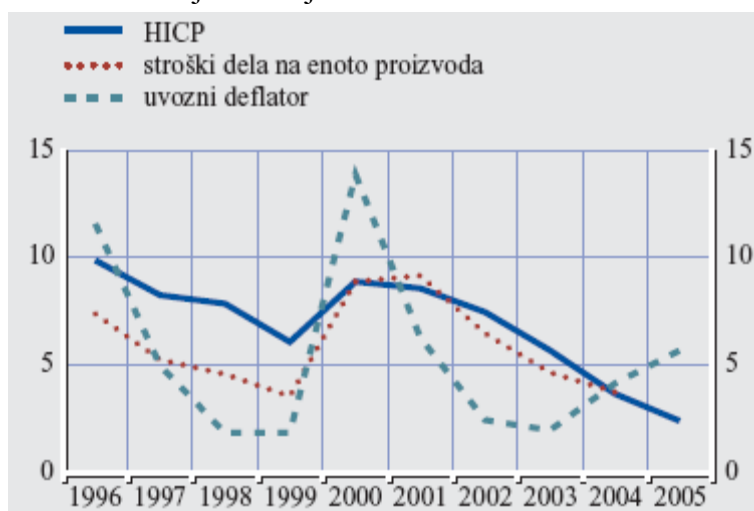
5.2.1. Cenovna gibanja

Gledano nazaj za daljše obdobje je inflacija cen življenjskih potrebščin v Sloveniji postopoma upadala do leta 1999, ko je znašala 6,1%. V letu 2000 je inflacija, merjena z indeksom HICP, narasla na 8,9% (glej Slika 4, str. 19). K temu povečanju inflacije so prispevali številni dejavniki, predvsem uvedba davka na dodano vrednost, silovito povečanje domačega povpraševanja, hitra rast plač in povečanje uvoznih cen. Proces dezinflacije se je ponovno stopnjeval po letu 2000, tako da je inflacija postopno padla in januarja 2007 znašala 2,8%. Inflacija je po letu 2004 padala še zaradi stabilnega deviznega tečaja po vstopu države v mehanizem menjalnih tečajev ERM II. Ta dinamika inflacije odraža več pomembnih političnih odločitev.

⁶ Povzeto po: Konvergenčno poročilo, 2006.

Če upoštevamo znižanje skupnega letnega harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin (HICP) na 2,8 % v januarju 2007 in dodaten padec na 2,3 % v februarju 2007 (v decembru 2006 je bila rast 3,0 %) in če upoštevamo široka pričakovanja, da se bodo cene življenjskih potrebščin povišale, ter ob tem še veliko medijsko pozornost, ki so jo deležni podatki o inflaciji, kaže, da so bili učinki prehoda na evro opazni, vendar ne tako pomembni, da bi povzročili splošen dvig cen. Začasni izračuni kažejo, da bo skupni (enkratni) učinek uvedbe evra v obdobju prehoda in po njem najverjetneje znašal okoli 0,3 odstotne točke.

Slika 4: Gibanje inflacije

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Evropska komisija napoveduje v Sloveniji za leto 2006 in 2007 2,6-odstotno inflacijo. Glavna tveganja za porast inflacije v tem obdobju so povezana predvsem z naraščanjem domačega povpraševanja in nadaljnim višanjem nadzorovanih cen. Kljub ugodnim napovedim inflacija v Sloveniji ostaja nad povprečjem v EU. Celotna povezava naj bi namreč letos imela 1,7 odstotno inflacijo v letu 2007 pa 1,6 odstotno.

5.2.2. Gibanje deviznega tečaja

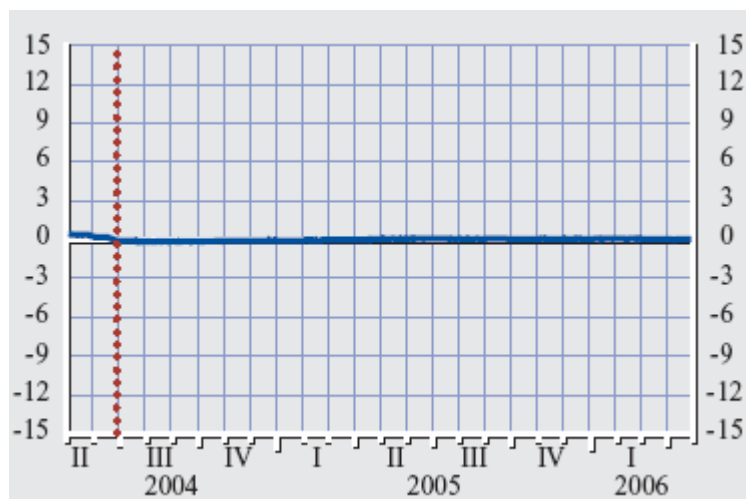
Režim deviznega tečaja tolarja je bil do vstopa v ERM II upravljano drseči. Slovenija je v predpristopnem ekonomskem programu zapisala, da bo ta režim deviznega tečaja, ki ga je uporabljala več let, ostajal nespremenjen do vključitve v ERM II (Majcen, 2002, str. 22).

Slovenija je v letu 1992 sprejela režim drsečega deviznega tečaja. Tolar je počasi devalviriral nasproti evru. Slovenija od junija 2004 sodeluje v sistemu ERM II. Osrednji tečaj je bil določen pri 239,64 tolarja za evro, s standardnim razponom nihanja v višini $\pm 15\%$ okrog centralnega tečaja. V začetku referenčnega obdobja, preden je tolar vstopil v ERM II, so slovenske oblasti izvajale tečajno politiko od evra, ki je privedla do postopne in vedno počasnejše deprecije tečaja tolarja do evra in s tem ohranjanje precej stabilnega

tečaja evra. Politika je bila opuščena ob vstopu v ERM II. Od vstopa v mehanizem se je tečaj tolarja gibal v zelo ozkem pasu okrog centralne paritete do evra (glej Slika 5). Znotraj ERM II Slovenija ni na lastno pobudo devalvirala centralnega tečaja svoje valute do evra. Banka Slovenije je začasno intervenirala na deviznih trgih kmalu po vstopu v ERM II, da bi nakazala svojo namero, da bo nominalni tečaj tolarja ohranjala blizu centralnega tečaja.

Mnenja ekonomistov glede pravilnega deviznega tečaja so različna. Deljena so mnenja o pravnem deviznem režimu v obdobju tranzicije ali pred vključitvijo v EU in ERM II. Pridružene države uporabljajo različne deviznotečajne ureditve, od ekstremnih oblik fiksnih do drsečih deviznih. Slovenija je uporabljala drseči devizni tečaj oziroma natančneje upravljano drsenje. Litva in Estonija, ki sta skupaj s Slovenijo vstopile v ERM II, sta uporabljali denarni odbor, bolj fiksni sistem deviznega tečaja (Mencinger, 2002, str. 33-34).

Slika 5: Odklon od centralnega tečaja ERM II

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

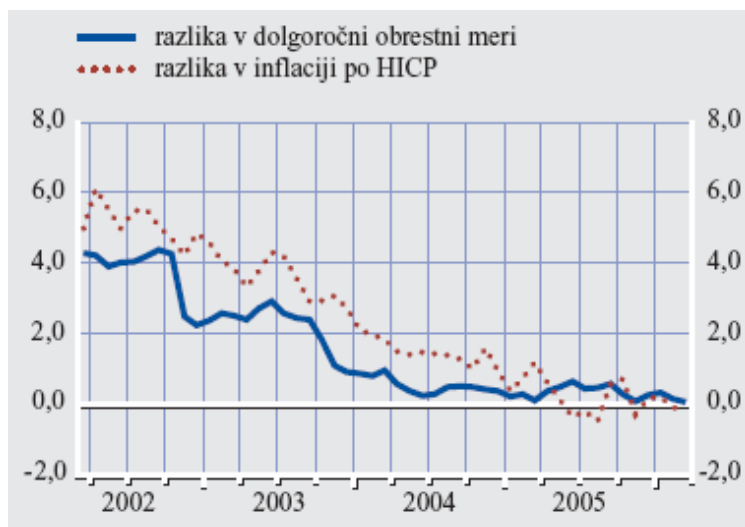
V obdobju pregleda je centralna banka uspešno vzdrževala stabilen tečaj tolarja do evra, obenem pa domače kratkoročne obrestne mere ohranjala nad ravno obrestnih mer v evroobmočju. Nihanja valute je preprečevala z uporabo začasnega odkupa in prodaje deviz (devizni swap). Premija za te operacije, ki se izvajajo v povezavi s sterilizacijo s tolarškimi blagajniškimi zapisi, je centralni banki omogočala, da vzdržuje precejšnjo razliko med kratkoročnimi obrestnimi merami v Sloveniji in evroobmočju. V manjši meri je ta razkorak mogoče pojasniti tudi s premijami za tveganje. Da bi zmanjšala število akumuliranih nedokončanih deviznih swapov, je Banka Slovenije nekajkrat izvedla dokončne odkupe deviz, kar pomeni precejšnje neto odkupe deviz, katerih cilj je bila ublažitev morebitnih pritiskov na rast tečaja. V referenčnem obdobju tečaja tolarja zelo malo nihalo v razmerju do evra.

5.2.3. Gibanje dolgoročnih obrestnih mer

Politika obrestnih mer je bila do vstopa v EMR II usmerjena v postopno zniževanje nominalnih obrestnih mer. Dinamika tega zniževanja je bila omejena s še vedno relativno visoko inflacijo. Približevanje obrestnim meram iz območja EMU se je sicer začelo že v letih 2001 in 2002, ko je znašala razlika med tolarskimi in deviznimi depoziti 3,1 odstotne točke, kar se je nadaljevalo tudi v letu 2003. Za devizni trg je bila značilna visoka rast deviznega kreditiranja in malo deviznih depozitov. Korekcija, ki se je pospešeno dogajala v 2003 bi se morala zgoditi že prej. Dobro bi bilo, da se tolarske obrestne mere prilagodijo čim prej, saj so banke zaradi previsokih tolarskih obrestnih mer precej izgubljale (Cvikl, 2004, 24).

V referenčnem obdobju od 2005 do 2006 je bila povprečna raven dolgoročnih obrestnih mer v Sloveniji 3,8%, torej precej nižje od referenčne vrednosti za kriterij obrestnih mer, ki znaša 5,9%. V zadnjih letih so dolgoročne obrestne mere na splošno padale.⁷

Slika 6: Razlika v dolgoročni obrestni meri in inflaciji po HICP v primerjavi z evroobmočjem

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Posledično se je od leta 2002 naprej vztrajno zmanjševala tudi razlika med dolgoročno obrestno mero v Sloveniji in povprečjem evroobmočja (glej Slika 6), ki je marca 2006 tako znašala približno 0,1 odstotne točke. Poglavitni dejavniki, ki so vplivali na ta trend, so bili ublažitev gospodarske in finančne negotovosti zaradi preudarne javnofinančne in denarne politike ter zmanjševanje razkoraka v inflaciji med Slovenijo in evroobmočjem. Na zmanjševanje razlike v dolgoročnih obrestnih merah so pozitivno vplivala tudi tržna pričakovanja predvidene zgodnje vključitve Slovenije v ERM II, kar se je zgodilo junija

⁷ Marec 2002 je prvi mesec, za katerega obstajajo podatki o referenčni dolgoročni obrestni meri v Sloveniji.

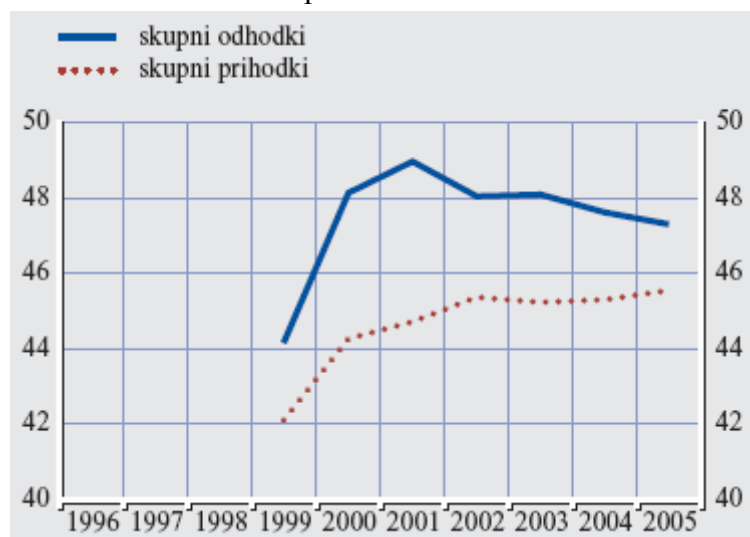
2004, ter dokaj stabilen tečaj tolarja do evra po vključitvi. Proces konvergence obrestnih mer so dodatno spodbujala pričakovanja o uvedbi evra.

Gledano v celoti, so se dolgoročne obrestne mere v Sloveniji vztrajno približevale obrestnim meram v evroobmočju, kar kaže predvsem na zaupanje trgov v splošna gospodarska in fiskalna gibanja v Sloveniji ter kredibilno denarno in tečajno politiko.

5.2.4. Fiskalna gibanja

Od leta 2000 se razmerje med primanjkljajem in BDP na splošno izboljšuje (glej Slika 8, str. 23). Stopnja primanjkljaja se je z začetne ravni 3,9% v letu 2000 poslabšala na 4,3% v letu 2001, nato pa izboljšala na 2,3% v letu 2004 in nadalje na 1,8% v letu 2005. Po ocenah Evropske komisije so ciklični dejavniki negativno prispevali k spremembi javnofinančnega salda. Neciklične spremembe so na proračunski saldo vplivale pozitivno, še zlasti v letu 2002. Takšne spremembe lahko kažejo bodisi na trajne strukturne spremembe ali pa na učinke začasnih ukrepov.

Slika 7: Javnofinančni prihodki in odhodki

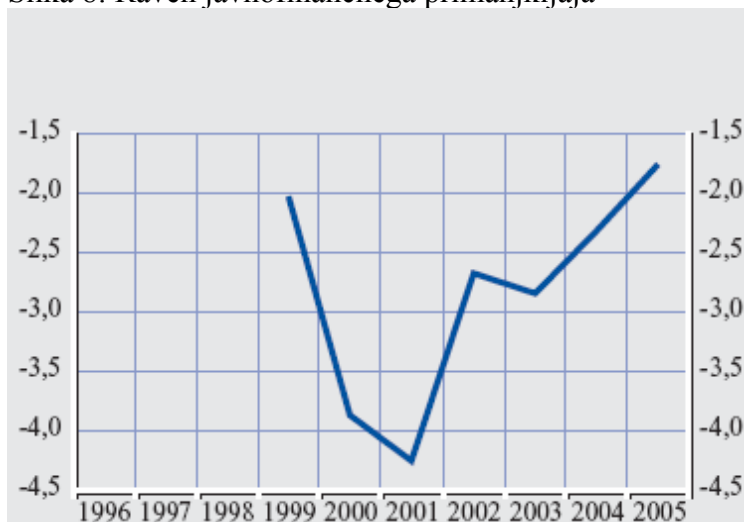

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Kar zadeva gibanja drugih fiskalnih kazalnikov, je iz Slike 7 razvidno, da se je delež skupnih javnofinančnih odhodkov z 48,1% v letu 2000 povečal na 49,0% v letu 2001. Do leta 2003 se je nato ustalil na ravni okrog 48% in se kasneje še nekoliko zmanjšal. Po letu 2001 je padec odhodkov za obrestni k zmanjšanju prispeval približno polovico. Ob upoštevanju vseh dejavnikov je bil delež odhodkov v letu 2005 za 0,8 odstotne točke nižji kot v letu 2000. Proračunski prihodki so se v odnosu do BDP med letoma 2000 in 2002 povečali za 1,1% BDP, nato pa so se stabilizirali.

V letu 2005 je bila stopnja prihodkov 45,5%. Slovenska srednjeročna strategija fiskalne politike, ki je predstavljena v konvergenčnem programu za obdobje 2006–2008, objavljenem decembra 2005, se nekoliko razlikuje od napovedi in predvideva, da se bo proračunski primanjkljaj leta 2006 rahlo znižal na 1,7% BDP, dolg širše države pa povečal na 29,6% BDP.

Slika 8: Raven javnofinančnega primanjkljaja

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Za leto 2007 je napovedano znižanje stopnje primanjkljaja na 1,4%, delež javnega dolga pa naj bi ostal približno nespremenjen na ravni iz leta 2006. Glede prihodnjih gibanj javnega dolga sedanji trendi kažejo, da se bo delež javnega dolga zvišal, vendar ga bo v bližnji prihodnosti mogoče ohraniti na ravni pod 60% BDP.

V zvezi z ostalimi javnofinančnimi izzivi bo pomembno, da Slovenija na javnofinančnem področju izvede vzdržne konsolidacijske ukrepe, s katerimi bo med drugim zmanjšala tudi pritiske s strani povpraševanja, še zlasti zaradi vse hitrejše kreditne rasti in zbliževanja kratkoročnih obrestnih mer. Zdi se, da je za strukturo slovenskih odhodkov značilna precejšnja togost, ki utegne zavirati javnofinančna prilagajanja na odhodkovni strani.

Po podatkih Evropske komisije iz obdobja ob koncu leta 2003 predstavljajo izrecne potencialne obveznosti, predvsem v obliki državnih garancij javnim podjetjem za financiranje infrastrukture ter izvoznih garancij, približno 8% BDP. Ta delež se je v letih 2004 in 2005 očitno nekoliko povečal, vendar pa je treba poudariti, da ne obstaja nobena splošno sprejeta metoda za oceno skupnih potencialnih obveznosti, zato se različne ocene med seboj lahko močno razlikujejo.

5.3. Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra v Litvi⁸

5.3.1. Cenovna gibanja

V referenčnem obdobju od 2005 do 2006 je 12-mesečna povprečna stopnja inflacije, merjene z indeksom HICP, v Litvi znašala 2,7%, kar je nekoliko nad referenčno vrednostjo 2,6%, kolikor znaša kriterij cenovne stabilnosti in bo v prihodnjih mesecih narastla.

Podatki kažejo, da se je inflacija po HICP v drugi polovici devetdesetih let strmo znižala s 25%, kolikor je znašala leta 1996, na približno 1,5% leta 1999. V povprečju je inflacija ostala nespremenjena na doseženi nizki ravni do sredine leta 2002, ko je zaradi spleta posebnih dejavnikov postala negativna. Inflacija je spet postala pozitivna sredi leta 2004 in se leta 2005 povzpela na 2,7% (glej Slika 9).

Leta 1994 je Litva uvedla valutni odbor, pri čemer je bil litas najprej vezan na ameriški dolar, leta 2002 pa je bila uvedena vezava na evro, kar je zagotovilo zasidranje inflacijskih pričakovanj. Kljub temu je bila nizka inflacija v prvih letih tega desetletja v precejšnji meri rezultat tečajne strategije in z njo povezanih gibanj nominalnega efektivnega tečaja. Naraščanje uvoznih cen preprečevala močna apreciacija evra do drugih valut, ki je trajala do leta 2004.

Slika 9: Cenovna gibanja

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Zmanjšanje inflacije proti koncu devetdesetih let je bilo doseženo kljub relativno močni realni rasti BDP. Zaradi vpliva ruske krize na litovski izvozni sektor je bila realna rast BDP v letu 1999 negativna, kar je še dodatno znižalo inflacijo. Litovsko gospodarstvo je po

⁸ Povzeto po IMF Country Report-Republic of Lithuania, 2006.

ruski krizi hitro okrevalo in je po letu 2001 ponovno dosegalo dokaj visoke stopnje rasti, ki jih je spodbujalo predvsem domače povpraševanje. Močna gospodarska rast je skupaj z emigracijskimi tokovi prispevala k precejšnjemu zmanjšanju brezposelnosti, ki se je znižala s 16,5% leta 2001 na 8,2% leta 2005. Ob tem se je rast sredstev na zaposlenega okrepila s 3,8%, kolikor je znašala leta 2001, na 8,7% leta 2005. Zaradi takšnih gibanj plač in produktivnosti dela je bila rast stroškov dela na enoto proizvoda od leta 2000 do leta 2001 negativna.

Rast je bila v zadnjih nekaj letih zopet pozitivna in se je leta 2005 v primerjavi s prejšnjim letom okrepila z 1,0% na 3,8%. Uvozne cene so v obravnavanem obdobju precej nihale predvsem zaradi gibanja tečaja in cen nafte, vendar je njihova stopnja rasti ostala negativna v celotnem obdobju 2001–2004. Uvozni deflator se je leta 2005 povečal na 8,2% predvsem zaradi podražitve cen energentov, kar je okrepilo inflacijske pritiske.

V nasprotju s skupno inflacijo po HICP je bila inflacija po HICP brez nepredelane hrane in energentov v zadnjih letih nižja in bolj stabilna. Kot kažejo nedavna gibanja, je povprečna medletna stopnja inflacije po HICP v letu 2005 dosegla 2,7%.

Medletna stopnja inflacije po HICP se je januarja 2006 povečala na 3,5%, marca pa se je zopet spustila in znašala 3,1%. V letu 2005 so k inflaciji največ prispevali energenti, hrana in storitve. V primerjavi s prejšnjim letom se je najbolj povečal prispevek storitvenih dejavnosti k skupni inflaciji, in sicer skoraj za 1 odstotno točko. Lietuvos Bankas ocenjuje, da so spremembe v posrednih davkih in nadzorovanih cenah v letu 2005 skupno prispevale približno 0,8 odstotne točke. Povečanje inflacije na začetku leta 2006 je povzročilo predvsem naraščanje cen storitev in cen industrijskega blaga razen energentov. Tekoča inflacijska gibanja je treba obravnavati v povezavi z zelo dinamičnimi gospodarskimi razmerami. V zadnjem četrtletju 2005 se je realna rast BDP medletno okrepila na 8,7%, tako da je povprečna stopnja rasti v letu 2005 znašala 7,5%.

Gospodarsko rast je spodbujalo domače povpraševanje, kar deloma odraža nizke obrestne mere in hitro rast kreditov, negativni prispevek neto izvoza k rasti pa se je zaradi precejšnje rasti izvoza začel postopno izravnati. Močna rast celotnega povpraševanja in migracijski odliv sta vplivala tudi na trg dela, saj so imeli številni domači proizvajalci pomanjkanje kvalificirane delovne sile, zaradi česar se je zmanjšala brezposelnost. V prihodnjem obdobju bo postopen prenos dviga cen uvoženega plina z začetka leta 2006 v celotnem letošnjem letu neposredno povišal inflacijo za skupno okrog 0,4 odstotne točke.

Obstaja več dejavnikov tveganja, ki lahko povišajo inflacijo. Prvič, raven cen plina za gospodinjstva v Litvi je leta 2005 še vedno predstavlja le približno 50% povprečne ravni v evroobmočju, zato je mogoče pričakovati nadaljnje prilagajanje cen energije. Drugič, usklajevanje trošarin na goriva, tobak in alkoholne pijače z ravno EU še ni končano. Precejšen vpliv na povišanje inflacije bo imelo zlasti usklajevanje trošarin na tobačne

izdelke, ki mora biti zaključeno do 1. januarja 2010, vpliv pa naj bi v naslednjih nekaj letih skupno znašal približno 2 odstotni točki z začetkom v letu 2007.

Čeprav bo pričakovana rast cen energentov, posrednih davkov in nadzorovanih cen predvidoma povzročila samo enkratne cenovne šoke, kombinacija takšnih šokov v razmerah zelo hitre gospodarske rasti in zaostrovanja pogojev na trgu dela predstavlja tveganje, da pride do sekundarnih učinkov in s tem do občutnejšega in dolgotrajnejšega naraščanja inflacije.

Pogled v prihodnost kaže, da lahko v prihodnjih nekaj letih proces dohitevanja vpliva na inflacijo v Litvi v primerjavi z dokaj nizko ravniyo BDP na prebivalca in nizko ravniyo cen v primerjavi z evroobmočjem.

Seveda je težko natančno oceniti, koliko bo ta proces dohitevanja vplival na inflacijo. Ugodno okolje za trajno stabilnost cen v Litvi je med drugim odvisno od izvajanja ustrezno zaostrene fiskalne politike, ki bi nevtralizirala inflacijske pritiske s strani povpraševanja. Enako pomembno bo okrepiti nacionalne politike za nadaljnje povečanje konkurence na trgih proizvodov ter nadaljevati liberalizacijo reguliranih sektorjev. Ravno tako je treba izboljšati delovanje trga dela glede na to, da visoka stopnja brezposelnosti v Litvi vztraja kljub ozkim grlom na trgu dela, ki so prisotna v celotni regiji in posameznih sektorjih. Rast plač bi morala biti usklajena z rastjo produktivnosti dela, hkrati pa bi morala upoštevati gibanja v konkurenčnih državah.

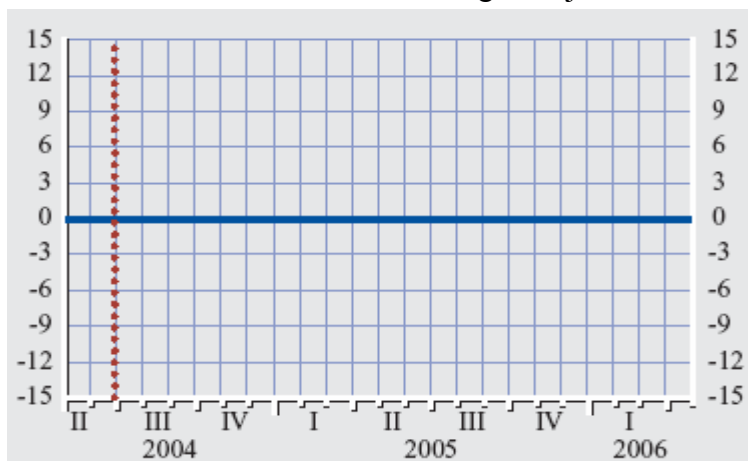
5.3.2. Gibanje deviznega tečaja

Litovski litas sodeluje v ERM II od 28. junija 2004. Po natančni oceni ustreznosti in vzdržnosti litovskega valutnega odbora v času vstopa v ERM II se je Litva pridružila mehanizmu deviznih tečajev z obstoječim valutnim odborom kot enostransko zavezo, tako da to za ECB ni predstavljalo nobene dodatne obveznosti. Določen je bil standardni razpon nihanja v višini $\pm 15\%$ okrog centralnega tečaja litasa do evra (3,45280 LTL za 1 EUR). V delu referenčnega obdobja, ki obsega čas pred vstopom v ERM II, je bil litas stabilen na ravni centralnega tečaja do evra, ki je bil kasneje določen v okviru ERM II. Po vključitvi v ERM II ostaja litas še naprej stabilen in se ne odmika od centralnega tečaja do evra, kar odraža nespremenjeno tečajno politiko Litve v okviru režima valutnega odbora (glej Slika 10, str. 27).

V daljšem časovnem obdobju je bil realni tečaj litasa (zlasti efektivni tečaj) aprila 2006 nekoliko nad zgodovinskim povprečjem, ki obsega obdobje od januarja 1996 dalje, vendar je bil blizu povprečja v obdobju od uvedbe evra. Ta merila je vseeno treba razlagati previdno, saj je v Litvi v referenčnem obdobju potekal proces tranzicije v tržno gospodarstvo, ki dodatno zapleta vsakršno dolgoročnojšo razlago tečajnih gibanj.

Glede drugih zunanjih gibanj je imela Litva ves čas velik primanjkljaj na tekočem in kapitalnem računu plačilne bilance skupaj, ki je leta 1998 dosegel 11,7% BDP, leta 2002 se je znižal na 4,7%, leta 2005 pa se je spet povzpел in dosegel 5,6%. Po eni strani bi lahko tako velik primanjkljaj opozarjal na probleme v zvezi s cenovno konkurenčnostjo. Po drugi strani pa lahko odraža proces dohitevanja gospodarstva, kakršno je litovsko.

Slika 10: Odklon Litasa od centralnega tečaja ERM II

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

V zadnjih desetih letih so neto prilivi neposrednih tujih naložb pokrili nekaj manj kot polovico primanjkljaja. Leta 2005 je bilanca portfeljskih naložb po daljšem obdobju neto prilivov izkazovala neto odliv. Ker so bile v zadnjih nekaj letih dodatne potrebe po financiranju zapolnjene s prilivi „drugih naložb”, predvsem v obliki bančnih posojil, se je bruto zunanji dolg Litve povečal. Neto stanje mednarodnih naložb Litve je bilo negativno in se je med leti 1996 in 1999 povečalo, v naslednjih letih pa se je ustalilo na ravni okrog 35% BDP.

5.3.3. Gibanje dolgoročnih obrestnih mer

V referenčnem obdobju od aprila 2005 do marca 2006 je bila povprečna raven dolgoročnih obrestnih mer v Litvi 3,7%, torej nižje od referenčne vrednosti za kriterij obrestnih mer, ki znaša 5,9%. Dolgoročne obrestne mere so se od leta 2001 dalje zniževale. Znižanje je bilo zlasti izrazito do začetka leta 2002, potem pa se je nekoliko umirilo. Podobno se je razlika v dolgoročnih obrestnih merah med Litvo in povprečjem evroobmočja dokaj hitro zmanjševala in je po prehodu valutnega odbora na evro leta 2002 ostala majhna (glej Slika 11, str. 28).

Marca 2006 sta bili obe obrestni meri na isti ravni. Glavni dejavniki, ki so prispevali k zmanjšanju razlike v dolgoročnih obrestnih merah, so bila pozitivna gibanja v litovskem gospodarstvu in njen napredek pri prehodu v tržno gospodarstvo. Na zmanjševanje razlike

v dolgoročnih obrestnih merah so pozitivno vplivala tudi tržna pričakovanja predvidene zgodnje vključitve Litve v ERM II, po juniju 2004 pa tudi njeno nemoteno sodelovanje v mehanizmu ob ohranitvi obstoječega režima valutnega odbora.

Slika 11: Razlika v dolgoročni obrestni meri in inflaciji po HICP v primerjavi z Evroobmočjem

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Proces konvergence obrestnih mer so dodatno spodbujala pričakovanja o uvedbi evra. V celoti gledano kaže dejstvo, da se je razlika v dolgoročnih obrestnih merah med Litvo in evroobmočjem zmanjšala na nizko raven, na kredibilnost valutnega odbora ter zaupanje v splošna gospodarska in javnofinancijska gibanja v Litvi.

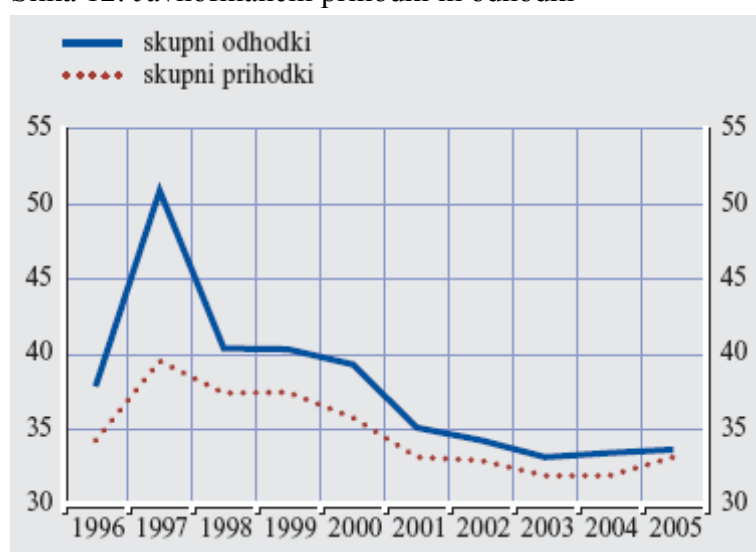
5.3.4. Fiskalna gibanja

V referenčnem letu 2005 je javnofinančni saldo izkazoval primanjkljaj v višini 0,5% BDP, kar je precej pod referenčno vrednostjo 3%. Razmerje javnega dolga do BDP je bilo 18,7%, kar je prav tako daleč pod referenčno vrednostjo 60%. Javnofinančni primanjkljaj se je v primerjavi s prejšnjim letom zmanjšal za 1,0 odstotno točko, delež javnega dolga pa za 0,8 odstotne točke. Po napovedih Evropske komisije se bo delež primanjkljaja v letu 2006 nekoliko povečal na 0,6%, delež javnega dolga pa naj bi znašal 18,9%.

V obdobju od leta 1996 do leta 2005 se je javni dolg skupno povečal za 4,2 odstotne točke. Najprej se je povečeval postopno, in sicer s 14,5% leta 1996 na 16,8% leta 1998, leta 1999 pa je skokovito porasel na 23,0%. Leta 2000 se je delež dolga zvišal na 23,6%, nato se je postopno zniževal in leta 2005 dosegel 18,7%. Do leta 2000 je k rasti javnega dolga prispeval primarni primanjkljaj, zlasti leta 1997.

Prilagoditve med primanjkljajem in dolgom, ki odražajo kupnine iz naslova privatizacije in prihodke vrednotenja iz dolga v tuji valuti, so bile glavni dejavnik zmanjšanja deleža dolga od leta 2000 do leta 2004. Na podlagi gibanj od sredine devetdesetih let do začetka leta 2000 je mogoče ugotoviti tesno povezavo med primarnim primanjkljajem in neugodno dinamiko dolga, ne glede na začetno raven dolga, ki je bila v primeru Litve sorazmerno nizka. Ob tem lahko opazimo, da se je delež javnega dolga s kratkoročno zapadlostjo od leta 1997 do leta 2003 ves čas zmanjševal, v letih 2004 in 2005 pa se je povečal za skupno 5,7 odstotne točke. Delež dolga s kratkoročno zapadlostjo je precejšen, vendar je javnofinančni saldo ob upoštevanju višine dolga dokaj neobčutljiv na spremembe v obrestnih merah.

Slika 12: Javnofinančni prihodki in odhodki

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

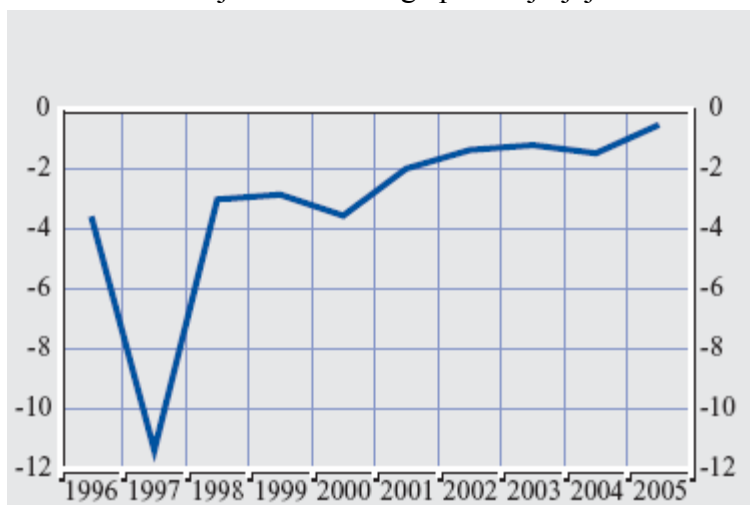
Razmerje med primanjkljajem in BDP je po letu 1996 sprva precej nihalo, nato pa se je izboljševalo (glej Slika 13, str. 30). Leta 1996 je stopnja primanjkljaj znašala 3,6%, nato pa je leta 1997 dosegla rekordno visoko vrednost v višini 11,4%. To povečanje lahko pojasnimo predvsem s spremembo v beleženju vračanja odvzetega premoženja in nadomestil za izgube, ki so nastale med prehodom z rublja na litas. Stopnja primanjkljaja se je nato znižala na 3,0% leta 1998 in 2,9% leta 1999, vendar se je leta 2000 zopet povečala na 3,6%. V naslednjih letih se je stopnja primanjkljaja postopno izboljšala in leta 2003 znašala 1,2%, zatem se je leta 2004 zopet poslabšala in znašala 1,5%, nato pa se je leta 2005 izboljšala na 0,5%.

Kar zadeva gibanja drugih fiskalnih kazalnikov, Slika 12 kaže, da se je delež skupnih javnofinančnih odhodkov leta 1997 zvišal na 50%, vendar se je med leti 1998 in 2000 ustalil na ravni okrog 40%. Po letu 2000 se je delež odhodkov znižal zaradi omejevanja v vseh glavnih kategorijah odhodkov glede na BDP, tako da je leta 2003 ta delež znašal

33,2%. V letu 2004 je bil delež odhodkov večinoma nespremenjen na ravni 33,4%, leta 2005 pa na ravni 33,7%.

Javnofinančni prihodki glede na BDP so se leta 1997 močno povečali, v naslednjih letih so se zmanjšali, leta 2005 pa so se zopet povečali. Od leta 1996 do leta 2005 so se skupaj zmanjšali za 1,2 odstotne točke. Litovska srednjeročna strategija fiskalne politike, ki je predstavljena v konvergenčnem programu za obdobje 2006–2008, objavljenem decembra 2005, se nekoliko razlikuje od napovedi Komisije in predvideva, da bo javnofinančni primanjkljaj leta 2006 znašal 1,4% BDP (v primerjavi z ocenjenim 1,5% BDP leta 2005), javni dolg pa naj bi znašal 19,9% BDP.

Slika 13: Raven javnofinančnega primanjkljaja

Vir: Konvergenčno poročilo, 2006.

Skupni delež prihodkov in odhodkov bo v primerjavi s podatki iz programa za leto 2005 predvidoma ostal večinoma nespremenjen. Trenutno ni opaziti nobenih ukrepov, ki bi imeli večji začasni učinek na proračun za leto 2006. Za leto 2007 je napovedano znižanje stopnje primanjkljaja na 1,3%, delež javnega dolga pa naj bi ostal približno nespremenjen na ravni iz leta 2006. Srednjeročni cilj iz Pakta za stabilnost in rast je v konvergenčnem programu številčno opredeljen kot primanjkljaj v višini 1% BDP. Kar zadeva prihodnja gibanja deleža javnega dolga, trenutni trendi kažejo, da se bo delež javnega dolga zvišal, vendar bo v bližnji prihodnosti ostal nižji od 60% BDP.

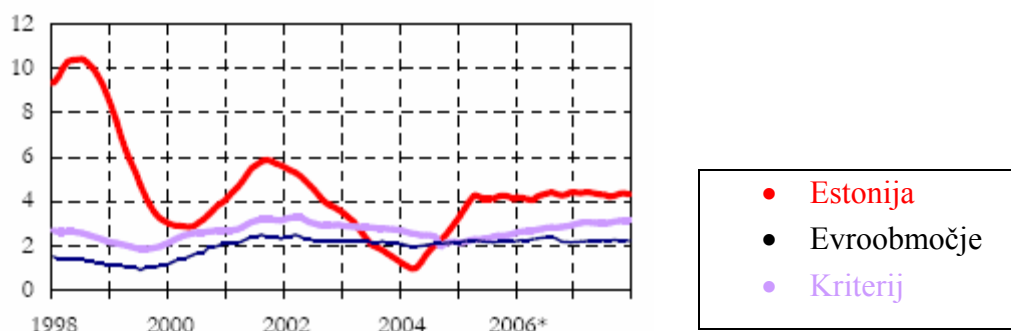
Na področju javnofinančnih izzivov bo za zaježitev celotnega povpraševanja potrebna ustrezno zaostrena fiskalna politika, saj ima Litva velik primanjkljaj tekočega računa in pospešeno rast obsega kreditov, poleg tega je treba brzdati tudi inflacijske pritiske. S strukturnega stališča zbuja spremembe proračuna za financiranje dodatnega trošenja skrbi glede doslednosti izvajanja proračuna.

5.4. Izpolnjevanje kriterijev za prevzem evra v Estoniji⁹

5.4.1. Cenovna gibanja

V referenčnem obdobju je 12-mesečna povprečna stopnja inflacije po HICP v Estoniji znašala 4,3%, kar je precej nad referenčno vrednostjo 2,8%, določeno v Pogodbi. Sodeč po najnovejših podatkih bo 12-mesečna povprečna stopnja inflacije po HICP v prihodnjih mesecih predvidoma ostala na splošno stabilna. Kot kaže pregled daljšega preteklega obdobja, je inflacija cen življenjskih potrebščin v Estoniji sledila splošnemu padajočemu trendu do leta 2003, vendar se je začela zadnje čase spet povečevati (glej Slika 14).

Slika 14: Stopnje inflacije (%)

Vir: Updated Convergence programme, 2006.

Proces zmanjševanja inflacije je potekal tako med obdobjem živahne realne rasti BDP kot med obdobjem njene znatne upočasnitve. Novejša gibanja kažejo, da se je letna stopnja inflacije po HICP na začetku leta 2006 okrepila in nato v glavnem ostala nad 4%. Septembra in oktobra 2006 se je zmanjšala na 3,8%. K inflaciji so v letu 2006 največ prispevale storitve in energenti. Trenutno sliko inflacije je treba gledati v luči izjemno močne gospodarske aktivnosti, saj je letna stopnja rasti realnega BDP v drugem četrtletju 2006 znašala 11,7%. Ta vztrajno močna rast je nedavno pripeljala do pojava omejenih zmogljivosti in znakov zaostrovanja pogojev na trgu dela v številnih sektorjih, kar je prispevalo k pritiskom na rast cen in plač. Ker rast produktivnosti ni v celoti sledila hitrejši rasti nominalnih plač, je to povzročilo vztrajno naraščanje stroškov dela na enoto proizvoda. Glede prihodnjega gibanja inflacije se zadnje razpoložljive napovedi najpomembnejših mednarodnih institucij gibljejo od 3,5% do 4,2% za leto 2007 in od 3,9% do 4,6% za leto 2008.

Inflacijske napovedi so očitno izpostavljene navzgor usmerjenim tveganjem, ki so povezana z večjo rastjo plač od predvidene zaradi zaostrovanja pogojev na trgu dela, ter z rastjo cen energentov, hrane in nadzorovanih cen, ki bi bila večja od pričakovane. Poleg

⁹ Povzeto po IMF Country Reports-Republic of Estonia, 2006

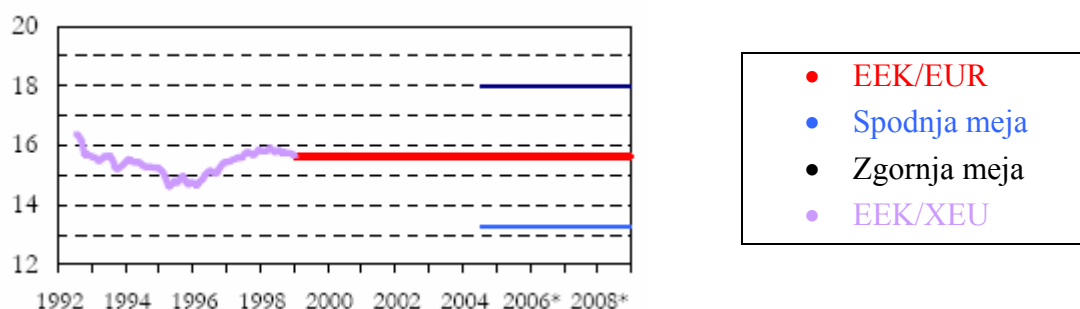
tega bo na inflacijo v prihodnjih letih verjetno vplival tudi proces dohitevanja, vendar je natančen obseg tega vpliva težko oceniti.

5.4.2. Gibanje deviznega tečaja in dolgoročnih obrestnih mer

Estonska krona je pred pregledom s strani ECB v ERM II sodelovala več kot dve leti. Estonija je vstopila v ERM II s svojim obstoječim valutnim odborom kot enostransko zavezo, tako da to za ECB ne pomeni nobene dodatne obveznosti. Dogovor o sodelovanju v ERM II je temeljil na trdnih zavezah Estonije na področju številnih politik. Med novembrom 2004 in oktobrom 2006 se je krona stabilno držala svoje centralne paritete. Čeprav režim valutnega odbora po definiciji pomeni, da je bila estonska centralna banka Eesti Pank redno aktivna na deviznih trgih, je bil neto obseg opravljenih deviznih transakcij majhen.

Razlike med kratkoročnimi obrestnimi merami in trimesečno obrestno mero EURIBOR so bile ravno tako zanemarljive (glej Slika 16, str.33). Vpliv prenašanja obrestnih mer iz evroobmočja v Estonijo se krepil od leta 2000, ko so pričakovanja glede pridružitve Estonije EU postala realna. V zadnjih petih letih se je razmik med estonskimi kratkoročnimi obrestnimi merami in evroobmočjem vztrajno zmanjševal. Pred vključitvijo v EU je padel na 0,5 odstotne točke, pred vključitvijo v ERM II pa se je razmik med obrestnimi merami znižal na 0,25 odstotne točke in ostal na tej ravni. Tak razvoj jasno prikazuje pomembnost procesa integracije v EU in ERM II za kredibilnost estonskega monetarnega sistema.

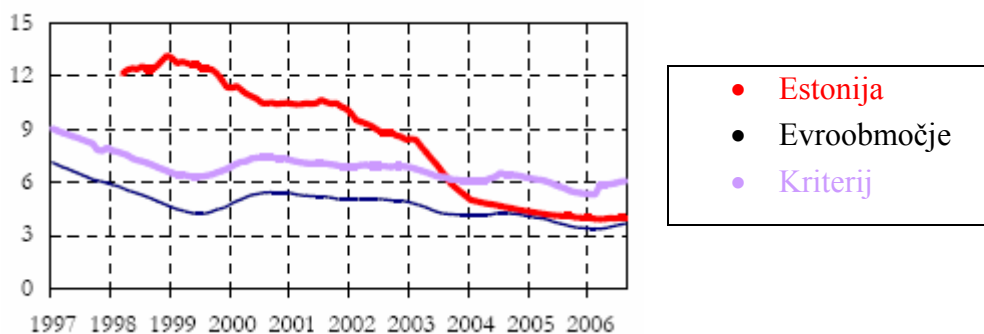
Slika 15: Gibanje deviznega tečaja (EEK/EUR)

Vir: Updated Convergence programme, 2006.

Realni tečaj estonske krone je bil dvostransko do evra in efektivno blizu dolgoročnemu povprečju, izračunanemu od uvedbe evra leta 1999, in nekoliko nad povprečjem, izračunanemu od januarja 1996 dalje (glej Slika 15, str.32). Kar se tiče ostalih zunanjih gibanj, je Estonija dosledno poročala o skupnem primanjkljaju tekočega in kapitalnega računa plačilne bilance, ki je bil večinoma velik (in leta 2006 dosegel 9,5% BDP).

Slika 16: Gibanje obrestnih mer (%)

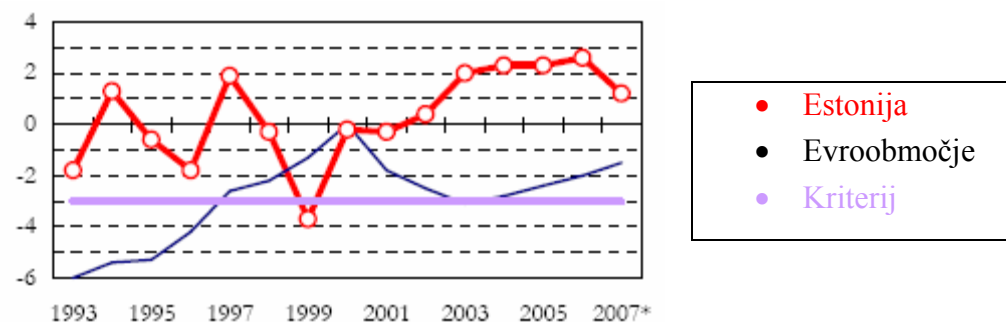
Vir: Updated Convergence programme, 2006.

Visok delež uporabe evra v estonskem finančnem sistemu otežuje proces ocenjevanja konvergence pred uvedbo evra. Vendar pa ob upoštevanju nizke ravni javnega dolga in rezultatov splošne analize finančnih trgov trenutno nič ne kaže na negativno oceno.

5.4.3. Fiskalna gibanja

Estonija ni v stanju čezmernega primanjkljaja. V referenčnem letu 2005 je Estonija zabeležila proračunski presežek v višini 2,3% BDP (glej Slika 17), kar pomeni, da je zlahka izpolnila referenčno vrednost za primanjkljaj. Evropska komisija za leto 2006 napoveduje njegovo rahlo povečanje na 2,5% BDP. Delež javnega dolga v BDP je v letu 2005 padel na 4,5% BDP in se je v letu 2006 še dodatno zmanjšal na 4,0%, kar je daleč pod referenčno vrednostjo 60% (glej Slika 18, str. 34).

Slika 17: Gibanje proračunskega presežka (% BDP)

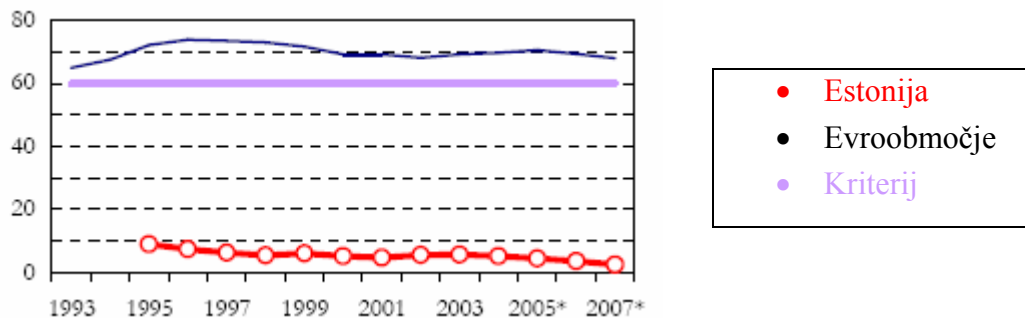

Vir: Updated Convergence programme, 2006.

Kar se tiče ostalih zunanjih gibanj, je Estonija dosledno poročala o skupnem primanjkljaju tekočega in kapitalnega računa plačilne bilance, ki je bil večinoma velik (in leta 2005 dosegel 9,5% BDP). Neto pritoki od neposrednih naložb so prispevali k financiranju

velikega dela estonskega zunanjega dolga, čeprav so bili v zadnjih desetih letih nekoliko nestanovitni.

Slika 18: Gibanje javnega dolga (% BDP)

Vir: Updated Convergence programme, 2006.

Medtem ko je domača poraba v drugi polovici leta 2004 še naprej naraščala, je bilo krčenje primanjkljaja na tekočem računu počasnejše od predvidevanj. Visok primanjkljaj na tekočem računu je delno povezan s kopičenjem izdelkov, uvoženih pred vključitvijo v EU, delno pa z nizkimi obrestnimi merami v evroobmočju.

6. ZAKAJ SAMO SLOVENIJA ?

Slovenija je z vstopom v ERM II 28. junija 2004, skupaj z Estonijo in Litvo, vstopila v drugostopnjo oziroma fazo monetarne integracije. ERM II je mehanizem fiksnih toda prilagodljivih deviznih tečajev, ki je nasledil dotedanji mehanizem ERM v sistemu EMS. Namen ERM II je v državah članicah EU znotraj območja evra, ki sodelujejo v mahanizmu, zagotoviti usmerjenost k stabilizacijskim politikam in doseganju konvergence ter jih pripraviti na postopen prevzem evra. Glavna naloga ERM II je tako zagotoviti trdnost deviznih tečajev ter povezanost med evrom in valutami tistih držav članic EU, ki še niso vstopile v območje evra.

Tudi Estonija kot država, ki je istočasno s Slovenijo vstopila tako v EU kot v ERM II, ima cilj priključiti se evroobmočju in prevzeti evro ter tako postati polnopravna članica Evropske monetarne unije.

Velik poudarek za nemoten prehod na evro so v Estoniji naklonili obveščanju javnosti. Prednostna naloga je, da različne ciljne skupine dobijo na voljo vse potrebne informacije na način, ki bo vsem Estoncem in interesnim skupinam približal to spremembo (Sutt, 2005, str. 86).

Kot članica Evropske monetarne unije se je odrekla lastni valuti in prevzela skupno valuto evro. S tem je izgubila lastni devizni tečaj in možnost uporabe politike deviznega tečaja kot instrumenta mednarodne konkurenčnosti oziroma kot mehanizma plačilnobilančnega prilagajanja. Obstaja le še skupni devizni tečaj, to je tečaj evra navzven, do dolarja in drugih valut izven evroobmočja. Monetarna in tečajna politika zato nista več na razpolago za reševanje lokalnih monetarnih problemov, ampak le še za monetarno unijo kot celoto.

Slovenija je decembra 2005 izpolnila še zadnji pogoj za vstop v evroobmočje, to je inflacijski kriterij. Ker smo izpolnili vse pogoje in s 1. januarjem 2007 prevzeli evro, je zdaj naša dolžnost, da teh ne bomo le obdržali, ampak jih tudi izboljšali ter zaradi nas, ne Evrope, dosegli večjo raven srednjeročne in dolgoročne stabilnosti naših financ.

Medtem ko je Evropska komisija maja 2006 ugotovila, da Slovenija izpolnjuje vsa merila za prevzem evra, je bil napredek v drugih državah, ki se na uvedbo evra še pripravljajo - gre za Estonijo, Latvijo, Češko, Ciper, Madžarsko, Malto, Poljsko, Slovaško in Švedsko - različen. Od devetih držav nobena ne izpolnjuje vseh meril; le štiri izpolnjujejo inflacijsko merilo, prav tako le štiri države izpolnjujejo proračunsko merilo, ugotavlja komisija v konvergenčnem poročilu za leto 2006.

Države, ki izpolnjujejo merilo stabilnosti cen oziroma so imele dvanajstmesečno povprečno stopnjo inflacije pod referenčno vrednostjo, ki je oktobra 2006 znašala 2,8%, so Češka, Ciper, Poljska in Švedska.

Proračunsko merilo, ki določa, da proračunski primanjkljaj ne sme presegati 3,0% bruto domačega proizvoda, pa izpolnjujejo Estonija, Ciper, Latvija in Švedska.

Merilo stabilnosti deviznega tečaja trenutno izpolnjuje le Estonija, ki se je sicer v evropski mehanizem menjalnih tečajev (ERM II) vključila poleg Slovenije in Litve 28. junija leta 2004. Ciper, Latvija in Malta so v ERM II vstopile 2. maja 2005, Slovaška pa konec lanskega novembra.

Konvergenčno poročilo tudi kaže, da od devetih držav le Madžarska ne izpolnjuje merila obrestne mere, merila pravne združljivosti pa ne izpolnjuje Estonija.

Litva je namreč tako kot Slovenija zaprosila za predčasno konvergenčno poročilo, za razliko od Slovenije pa zaradi previsoke inflacije od komisije ni dobila zelene luči za prevzem evra.

Za prevzem evra mora država doseči visoko stopnjo trajnostne konvergence glede stabilnosti cen, proračunskega položaja, stabilnosti deviznih tečajev in dolgoročnih obrestnih mer, prav tako mora zagotoviti združljivost nacionalne zakonodaje s pravili EU in statuti evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke.

Najmanj enkrat na vsaki dve leti ali na zahtevo posamezne članice morata Evropska komisija in Evropska centralna banka (ECB) Svetu ministrov poročati o napredku držav EU, ki se pripravljajo na prevzem evra o izpolnjevanju gospodarskih in pravnih pogojev za prevzem skupne evropske valute.

7. ZAKLJUČEK

Slovenija je 28. junija 2004 stopila v mehanizem deviznih tečajev ERM II in je v dveletnem obdobju zagotovila izpolnjevanje maastrichtskih konvergenčnih kriterijev katerim prištevamo kriterij glede stopnje inflacije, možnost vzdrževanja stabilnega javnofinančnega položaja, trajnost konvergence in udelžbe v mehanizmu deviznih tečajev evropskega monetarnega sistema, ki se kaže v nivoju obrestne mere ter upoštevanje normalnih meja nihanj v mehanizmu deviznih trčajev z Evropskega monetarnega sistema, vsaj dve leti, brez devalvacije do katere druge članice.

Kljub pripravam Estonije na prevzem evra ji Evropska komisija v svojem letošnjem Konvergenčnu poročilu ni dala zeleno luč za prevzem evra 1. januarja 2007. Slovenija je bila po besedah evropskega komisarja za gospodarske in denarne zadeve trenutno edina od kandidatk, ki je izpolnjevala vse kriterije za prevzem evra medtem ko ima Estonija težave z inflacijo, Litva pa z deviznim tečajem.

Tudi Estonija kot država, ki je istočasno s Slovenijo vstopila v EU kot ERM II, ima cilj priključiti se evroobmočju in prevzeti evro ter tako postati čimprejšnja polnopravna članica evropske monetarne unije.

Litva je nameravala prevzeti evro 1. januarja 2007, vendar je morala zaradi 0,1 odstotne točke prevelike inflacije preložiti prevzem. Trenutni cilj je leto 2009.

Evropska centralna banka je večkrat opozorila, da bi nekatere novinke morale razmisliti o sodelovanju v menjalnem mehanizmu, šele ko bodo dosegle visoko stopnjo gospodarske konvergence. ECB hkrati priporoča, da njihove nacionalne valute ostanejo v ERM II dlje od dveh let, kakor veljajo pravila za prevzem evra, potem ko so izpolnile kriterije konvergence. Vendar je naši državi vseeno zaradi dobrih rezultatov uspelo prevzeti evro januarja 2007.

LITERATURA

1. Attila Foelsz: The monetary framework after accession. A political economy analysis of ERM II. B.k.: European integration online papers (Eiop), 7(2003). 17 str.
2. Delakorda Aleš: Izpolnjevanje ekonomskih kriterije članstva Slovenije v EU in EMU. Prikazi in analize, Ljubljana, 11(2003), 1, 37-61 str.
3. Ferlinc Maja, Ješovnik Peter: Prilaganje slovenskih podjetij evru. Ljubljana : Gospodarska zbornica Slovenije, 2002. 61 str.
4. Hirschburber Ute, Zahorka Hans-Jurgen: Der Euro. Stuttgart : Deutscher Sparkassenverlag GmbH, 1997. 23 str.
5. Jazbec Boštjan: Nominalna in realna konvergenca. Bančni vestnik, Ljubljana, 5 (2004). 127-131 str.
6. Kowalewski Pawel: Lessons to be Learnt from the ERM and their Applicability to the Accession Economies Seeking to Join the ERM II. Dunaj : Dunajski inštitut za mednarodne ekonomske raziskave, 2004. 302 str.
7. Lavrač Vladimir: Kdaj lahko pričakujemo vključevanje Slovenije v Evropsko monetarno unijo?. Bančni vestnik, Ljubljana, (51)2002, 6, 7-13 str.
8. Majcen Špela: ERM II. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 5, 18-22 str..
9. Mencinger Jože: Nominalna in realna konvergenca kandidatka za EU in EMU. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 2002, 340, 21-56 str.
10. Sutt Andres: Priprave Estonije na priključitev evroobmočju. Bančni vestnik, Ljubljana. (54)2005, 7/8, 83-87 str.
11. Žilavec Matej: Evro in EMU. Naše gospodarstvo, Ljubljana, 47(2002), 5/6, 629-644 str.

VIRI

1. European countries. London : Europa.
[URL: http://europa.eu/abc/european_countries/candidate_countries/index_en.htm], 2006.
2. Evro. Doma v Evropi. Ljubljana : Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje.
[URL: <http://evropa.gov.si/evro/>], 2007.
3. Evro. Ljubljana : Ministrstvo za finance.
[URL: <http://www.gov.si/mf/slov/evro/evro.htm>], 2007.
4. Informacije o uvedbi evra v Sloveniji. Ljubljana : Evro – Za vse nas.
[URL: <http://www.evro.si/pogosta-vprasanja/splosno/#04>], 2006.
5. IMF Country Report-Republic of Estonia. 46 str.
[URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06419.pdf>], 2006
6. IMF Country Report-Republic of Lithuania. 101 str.
[URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06163.pdf>], 2006
7. Konvergenčno poročilo. Ljubljana : Evropska centralna banka, 2006. 83 str.
8. Mnenje komisije o prošnji Slovenije za članstvo v Evropski uniji. Ljubljana : Agenda 2000. 125 str.
[URL: <http://evropa.gov.si/vkljucevanje/agenda-2000.pdf>], 2000
9. Osnovne informacije o evru. Ljubljana : Ministrstvo za finance. Republika Slovenija.
[URL: <http://www.gov.si/mf/slov/evro/osnove.htm>], 2007.
10. Program vstopa v ERM II in prevzem evra. Ljubljana : Vlada Republike Slovenije in Banka Slovenije, 2003. 76 str.
11. Sodelovanje v ERM II. Ljubljana : Evro – Za vse nas.
[URL: <http://www.evro.si/o-evru/erm-ii-obdobje/>], 2006.
12. The Convergence Programme of Lithuania. Vilnius : Government of the Republic of Lithuania. 53 str.
[URL: [http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/D6D7C840B571DD20C225724B0025FB59/\\$File/1230-2006-12-08%20konvergenrijos%20programa_EN.pdf](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/D6D7C840B571DD20C225724B0025FB59/$File/1230-2006-12-08%20konvergenrijos%20programa_EN.pdf)], 2006.
13. Updated Convergence programme. Talin : Ministry of Finance of the Republic of Estonia, 2006. 91 str.
14. Uresničevanje kratkoročnih usmeritev denarne politike, Ljubljana : Banka Slovenija, 2003. 52 str.
15. Uvajanje evra v Sloveniji. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=177>], 2006.